

Projekt

z dnia 9 maja 2016 r.
Zatwierdzony przez

Druk Nr 2 / 50
moje

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY GÓRZYCA**

z dnia 20 maja 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016 - 2019

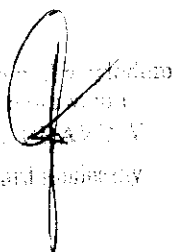
Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016r. poz. 446), w związku z art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014r. poz.1446 ze zm.), Rada Gminy Górzycy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016 - 2019, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Górzycy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Sprawa została rozstrzygnięta
w trybie art. 18 ust. 2 pkt. 15
ustawy z dnia 8 marca 1990 r.
o samorządzie gminnym
miejscowy sejmik gminy

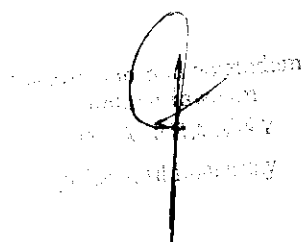

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt Gminy jest zobowiązany do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Celem gminnego programu opieki nad zabytkami jest zahamowanie degradacji substancji zabytkowej i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie atrakcyjnego wizerunku Gminy. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019 uzyskał wymaganą prawem opinię Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawowy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków jak i zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach. Umożliwi to też monitorowanie podejmowanych działań i ocenę postępów w zakresie szeroko pojętej opieki nad zabytkami.

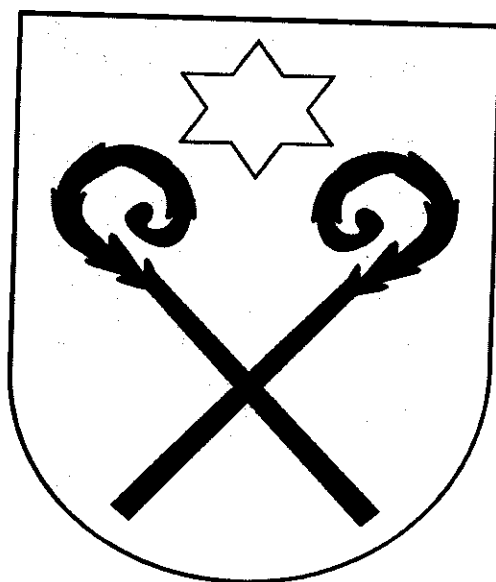
Podjęcie uchwały nie wywołuje bezpośrednich skutków finansowych dla budżetu gminy, w związku z czym nie określa się źródeł finansowania. Konkretnie działania w kolejnych latach będą się odbywały w oparciu o corocznie uchwalany budżet gminy, gdzie zostaną zaplanowane stosowne kwoty.

A handwritten signature in black ink is written over a circular official stamp. The stamp contains text in Polish, including "Urząd Gminy" and "Górzycy", but it is mostly illegible due to the signature and fading.

Program Opieki nad Zabytkami

Gminy Górzycy

na lata 2016-2019

Górzycy
2016 r.

.....
.....
.....

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	6
4.1. Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	6
4.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2020	8
4.3. Założenia wynikające z Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2013–2016.....	8
4.4. Założenia wynikające z „Strategii rozwoju kultury Województwa Lubuskiego”	10
4.5. „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”	10
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
5.1. Gminny program opieki nad zabytkami, a inne dokumenty prawa miejscowego.....	13
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Górzycy.....	15
5.3. Zabytki nieruchome Gminy Górzycy wpisane do rejestru zabytków.....	19
5.4. Zabytki ruchome.....	20
5.5. Stanowiska archeologiczne.....	20
5.6. Muzea działające na terenie Gminy Górzycy	23
5.7. Dziedzictwo niematerialne	24
5.8. Gminna ewidencja zabytków.....	25
5.9. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Górzycy	26
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Górzycy. Analiza SWOT	27
7. Założenia programowe Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019.....	28
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	30
8.1. Instrumenty prawne	30
8.2. Instrumenty społeczne	30
8.3. Instrumenty finansowe	31
8.4. Instrumenty kontrolne.....	31
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019.....	32

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

10. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019.....	33
11. Postanowienia końcowe.....	35
12. Literatura.....	36
Załączniki.....	37
Załącznik nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.....	37
Wykaz zabytkowych układów ruralistycznych zlokalizowanych na terenie Gminy Górzycy.....	47
Załącznik nr 2 - Plan robót remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych ...	49
Załącznik nr 3 - Wniosek o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru.....	50

1. Wstęp

Na krajobraz kulturowy Gminy Górzycy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak też zabytki nieruchome, ruchome i stanowiska archeologiczne. Jako dobra kultury wytworzone w minionych epokach stanowią one integralną część dziedzictwa Gminy, kształtując świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Są one bowiem dobrem nie tylko ogólnonarodowym, lecz przede wszystkim regionalnym i lokalnym w skali województwa, powiatu i gminy.

Ich ochrona należy do obowiązków Państwa, co zostało zapisane w art. 5, art. 6 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków, między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. Takie zadanie zostało również powierzone władzom Gminy Górzycy. Na ich barkach spoczywa ochrona dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach.

Celem gminnego programu ochrony i opieki nad zabytkami, opracowanego w oparciu o gminną ewidencję zabytków, jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków, znajdujących się na terenie Gminy Górzycy. Program realizowany jest w 4-letnich cyklach, środkami optymalnymi i dostępnymi przez gminę, zarówno prawnymi (np. zapisy dotyczące ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), jak i podejmowanych przez gminę działaniach mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Górzycy stanowi następujące rozstrzygnięcie ustawowe: *Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2014 r. poz. 1446 ze zm.)*.

Artykuł ten stanowi, że:

- 1) wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami;
- 2) gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii właściwego terytorialnie wojewódzkiego konserwatora zabytków;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 3) gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- 4) z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

W myśl przepisu (art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminny program opieki nad zabytkami ma na celu:

- 1) włączenie problematyki ochrony zabytków do zadań strategicznych Gminy Górzycy, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 7) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, zostały zawarte w szeregu obowiązujących ustaw, m.in. w:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną, jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (*art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86*). Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji RP;
- 2) Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. nr 142 poz. 1591 z późniejszymi zmianami), stwierdzające,

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

że „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”;

- 3) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Została, ona przywołana już w punkcie 2. Ponadto nakłada ona na organy samorządowe obowiązek:
- przekazywania właściwemu terytorialnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni przyjętego zawiadomienia o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym;
 - uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- 4) Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2015r. poz. 199 ze zm.);
- 5) Art. 83 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U.2015r. poz. 1651 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017” jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W Krajowym programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce;
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach;
- 3) komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie Diagnozy przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego programu: *Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.*

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- 2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
- 3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Do wszystkich wymienionych w *Krajowym programie* celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w *Krajowym programie* i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są następujące zagadnienia horyzontalne, tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- 1) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.);
- 2) porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C);
- 3) zwiększenie społecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
- 4) wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
- 5) zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017 r.

4.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2020

Omawiany dokument w podstawowym założeniu określa wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, jako czynnika istotnego z punktu widzenia procesów określających rozwój gospodarczy kraju.

Rozwój i poprawa jakości wykorzystania zasobów kulturowych stanowią czynnik ekwiwalentny z zagadnieniami rozwoju gospodarczego w obrębie konstytucyjnej zasady rozwoju zrównoważonego. W odniesieniu do zagadnień dziedzictwa kulturowego, dokument określa przede wszystkim pozycję muzeów województwa lubuskiego na tle kraju, charakter działalności muzealnej, kondycję merytoryczną oraz finansową, ponadto wyznacza podstawowe potrzeby w odniesieniu do działalności placówek muzealnych.

4.3. Założenia wynikające z Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2013–2016

Strategicznym celem tego *Programu* jest ochrona oraz kształtowanie klimatu powszechnego zrozumienia wartości dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego w aspekcie materialnym i niematerialnym, jako czynnika rozwojowego w wymiarze społeczno-gospodarczym.

Realizacja celu strategicznego możliwa będzie poprzez cele priorytetowe:

- 1) Ochronę i kształtowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w województwie lubuskim, w tym:
 - realizację prac konserwatorskich zabytków ruchomych i nieruchomych;
 - rewitalizację obiektów i zespołów zabytkowych;
 - kształtowanie i ochronę układów ruralistycznych i urbanistycznych;
 - rozwój ochrony obszarowej ukierunkowanej na pojedyncze zespoły oraz przestrzenie;
 - realizację planów zagospodarowania przestrzennego oraz programów opieki nad zabytkami na poziomie lokalnym;
 - monitoring zjawisk bieżących, w tym działalności inwestycyjnej związanej z dziedzictwem kulturowym w odniesieniu do planów zagospodarowania przestrzennego;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- kreowanie działań profilaktycznych ukierunkowanych na wszystkie rodzaje obiektów zabytkowych;
 - finansowanie i współfinansowanie działań bezpośrednich i pośrednich w zakresie opieki nad zabytkami.
- 2) Rozwój badań naukowych, w tym działania na rzecz współpracy instytucjonalnej i społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa, poprzez:
- dokumentację dziedzictwa kulturowego oraz budowę systemu informacji o dziedzictwie kulturowym;
 - rozwój i wykorzystanie potencjału środowiska naukowego w województwie lubuskim w zakresie problematyki opieki nad zabytkami;
 - wspieranie finansowe i organizacyjne inicjatyw naukowo-badawczych ukierunkowanych na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym kreowanie programów badawczych finansowanych ze środków wspólnotowych, centralnych i samo-rządowych;
 - stymulowanie współpracy między instytucjami.
- 3) Ochronę wartości niematerialnych, w tym kreowanie tożsamości oraz identyfikacji z dziedzictwem, poprzez:
- rozwój działań na rzecz popierania inicjatyw kreujących budowanie lokalnej tożsamości i identyfikacji z dziedzictwem kulturowym w wymiarze instytucjonalnym i społecznym;
 - wspieranie rozwoju lokalnych tradycji;
 - budowanie współpracy między sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w zakresie realizacji wspólnych działań.
- 4) Włączenie dziedzictwa kulturowego w procesy społeczno-gospodarcze, rozwój turystyki:
- kreowanie systemu zachęt dla potencjalnych inwestorów oraz działań zmierzających do zagospodarowania w zakresie rozwoju kultury i turystyki;
 - kreowanie produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe;
 - tworzenie rozwiązań dla wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego;
 - wspieranie istniejących podmiotów w zakresie poprawy oferty oraz infrastruktury;
 - wspieranie współpracy transgranicznej;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

„Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego 2013–2016” jest dokumentem służącym podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego przez samorząd województwa.

4.4. Założenia wynikające z „Strategii rozwoju kultury Województwa Lubuskiego”

Określa ona cztery najważniejsze wyzwania rozwojowe regionu:

- 1) zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu;
- 2) podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa i zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki i gospodarki;
- 3) rozwój przedsiębiorczości;
- 4) efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

W ostatnim z wymienionych celów głównych wyodrębniono dwa cele operacyjne:

- wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;
- rozwój usług kulturalnych, zdrowotnych i sportowych dla mieszkańców regionu i gości zagranicznych.

Realizację wymienionych celów przewidziano w ramach następujących przedsięwzięć, m.in.:

- 1) inwentaryzacja dziedzictwa kulturowego regionu, opracowanie programu jego odnawiania i propagowania;
- 2) powiązanie w sieć informacji i promocji ośrodków rekreacyjnych, sportowych, kulturalnych i rehabilitacyjnych;
- 3) wspieranie środowisk artystycznych i imprez kulturalnych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym;
- 4) kształtowanie świadomości społecznej dotyczącej roli środowiska i dziedzictwa kulturowego;
- 5) waloryzacja i inwentaryzacja zasobów ekologicznych oraz historyczno – kulturowych.

4.5. „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”

W dokumencie tym zapisany jest punkt dotyczący *efektywnego, prorozwojowego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego znajdującego się na*

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

obszarze województwa lubuskiego. Powyższe zadanie osiągnięte zostanie poprzez realizację zadań przypisanych do trzech celów głównych, mianowicie:

- A. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki:**
- 1) Opracowanie studium historycznego województwa;
 - 2) Opracowanie programu badań i dokumentacji kultury regionu zapewniającego dane źródłowe do analiz i ocen oraz wytyczania kierunków działania;
 - 3) Realizacja programów badawczych i dokumentacyjnych muzeów i archiwów;
 - 4) Wspieranie autorskich regionalnych projektów badania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego oraz rozwijania świadomości regionalnej, wzbogacanie zakresu usług kulturalnych i edukacyjnych;
 - 5) Stworzenie i promowanie wspólnej oferty programowej muzeów na terenie województwa lubuskiego;
 - 6) Rozwój i poprawa infrastruktury towarzyszącej turystyce, w szczególności rozbudowa infrastruktury technicznej: kanalizacji, oczyszczalni ścieków, zagospodarowanie odpadów stałych;
 - 7) Rozwój turystyki kwalifikowanej;
 - 8) Wspieranie działań zmierzających do opracowania programu rozwoju infrastruktury turystycznej, jego propagowanie i zachęcanie gmin do współpracy i pomocy przyszłym inwestorom (ścieżki rowerowe i konne, szlaki wodne, wioski emeryckie itp.);
 - 9) Wspieranie tworzenia nowych produktów turystycznych w regionie, a w szczególności tych produktów, które będą markowymi dla województwa;
 - 10) Stworzenie systemu wspomagania rozwoju firm turystycznych z terenu województwa zajmujących się turystyką przyjazdową;
 - 11) Wspieranie działań na rzecz rozwoju własnej przedsiębiorczości i pozyskiwania inwestorów zewnętrznych w sferze turystyki;
 - 12) Wspieranie organizacji turystycznych w znakowaniu, wytyczaniu i rozbudowywaniu szlaków turystycznych (pieszych, wodnych, rowerowych);
 - 13) Wspieranie działań zmierzających do opracowania studium możliwości rozwoju agroturystyki;
 - 14) Wspieranie zrzeszeń gospodarstw agroturystycznych;
 - 15) Upowszechnienie wizerunku województwa, jako regionu atrakcyjnego turystycznie;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 16) Tworzenie spójnego systemu zarządzania i promocji turystycznej na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz stymulowanie rozwoju produktu turystycznego;
- 17) Kreowanie rozwoju kadry turystycznej poprzez np. szkolenia;
- 18) Rozwój zainteresowań i umiejętności krajoznawczo-turystycznych młodzieży szkolnej.

B. Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej:

- 1) Powołanie punktów informacji turystycznej w dużych miastach oraz w strefie przygranicznej;
- 2) Promocja województwa na znaczących targach i giełdach turystycznych krajowych i zagranicznych;
- 3) Współpraca z Lubuską Organizacją Turystyczną;
- 4) Opracowanie katalogu bazy noclegowej i gastronomicznej;
- 5) Opracowanie przewodników turystycznych (szlaki piesze, ścieżki rowerowe, szlaki kajakowe i jeździeckie);
- 6) Rozwinięcie systemu informacji turystycznej przy drogach wg standardu europejskiego.

C. Podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek Województwa Lubuskiego:

- 1) Wspieranie imprez wpisanych na stałe do kalendarza największych wydarzeń kulturalnych na Ziemi Lubuskiej: Międzynarodowe Spotkania Muzyczne Wschód - Zachód, Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Zielonej Górze, Lubuskie Święto Chleba w Bogdańcu, Dzień Województwa Lubuskiego – Panorama Kulturalna Powiatów i innych;
- 2) Wzbogacanie imprez o zasięgu krajowym i międzynarodowym (np. Lubuskie Lato Filmowe, Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich – „Romane Dyvesa” i innych) poprzez zapewnienie udziału lubuskim twórcom oraz umożliwienie prezentacji ich dzieł;
- 3) Wspieranie wojewódzkich przedsięwzięć kulturalnych i promocyjnych realizowanych na terenie gmin i powiatów;
- 4) Wykorzystanie dzieł lubuskich twórców w przedsięwzięciach promujących województwo w kraju i za granicą;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 5) Włączanie propozycji o charakterze artystycznym do systemu promocji turystycznej i gospodarczej Ziemi Lubuskiej;
- 6) Organizacja imprez z udziałem twórców w miejscowościach wypoczynkowych województwa;
- 7) Prezentacja twórców i ich dorobku na stronach internetowych województwa, powiatów, miast i gmin.

Założenia wynikające z powyższych programów i strategii wpisują się i uzupełniają *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2015-2018*. Warto również zaznaczyć, że powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Słubickiego dotychczas nie doczekał się opracowania.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Gminny program opieki nad zabytkami, a inne dokumenty prawa miejscowego

Program opieki nad zabytkami zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym. Wśród nich wymienić należy:

- 1) Strategia rozwoju dla Gminy Górzycy, 1999 r.¹;
- 2) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Górzycy²;
- 3) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Górzycy (przyjęty uchwałą Rady Gminy Górzycy nr XIII/85/07 z dnia 21 grudnia 2007 roku)³.

Przedstawione powyżej dokumenty wyznaczają długofalowe kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminy Górzycy i sposoby jego realizacji. Celem opracowanych dokumentów jest zapewnienie optymalnego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz stworzenie możliwie jak najlepszych warunków życia jej mieszkańcom.

Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikłych z ochrony dziedzictwa kulturowego jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Górzycy oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

¹ Dokument do wglądu w BIP, zakładka Programy i strategię na stronie internetowej gminy www.gmina.gorzycy.pl.

² Autorska Pracownia Architektury Konikowski Marek, marzec 2006. Dokument do wglądu w BIP, zakładka Programy i strategię na stronie internetowej gminy www.gmina.gorzycy.pl.

³ Dokument do wglądu w BIP, zakładka Programy i strategię na stronie internetowej gminy www.gmina.gorzycy.pl

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

W tymże Studium przedstawiono strefy ochrony konserwatorskiej zastosowane względem środowiska kulturowego Gminy Górzycy:

- 1) Strefa „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej;
- 2) Strefa „B” - ochrony konserwatorskiej;
- 3) Strefa „K” - ochrony krajobrazu kulturowego, którą objęto układy zieleni posiadające wartości historyczne, kompozycyjne i krajobrazowe, w tym założenia parkowe, cmentarze, nasadzenia przydrożne;
- 4) Obiekty w ewidencji konserwatorskiej - budynki mieszkalne, gospodarcze, usługowe i użyteczności publicznej, folwarki, cmentarze, parki;
- 5) Strefy ochrony archeologicznej:
 - Strefa „W I” - pełnej ochrony konserwatorsko – archeologicznej, wszelkiego rodzaju działania inwestycyjne, czy zmiany form zagospodarowania terenu należy uzgadniać z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
 - Strefa „W II” - częściowej ochrony archeologiczno – konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, dopuszczających inwestowanie pod określonymi warunkami;
 - Strefa „W III” - ograniczonej ochrony konserwatorskiej, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych, w przypadku podejmowania prac ziemnych.
 - Stanowiska w ewidencji konserwatorskiej.

Na obszarze Gminy Górzycy występują niżej wymienione zabytki nieruchome i archeologiczne objęte ochroną konserwatorską, ujęte w zasobach Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- 1) historyczne zespoły budowlane i układy ruralistyczne w ramach wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej;
- 2) obiekty ujęte w ewidencji konserwatorskiej - budynki mieszkalne, gospodarcze, usługowe i użyteczności publicznej, folwarki, cmentarze, parki;
- 3) stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i do ewidencji konserwatorskiej oraz tereny objęte strefą ochrony archeologicznej.
- 4) Niniejszy program z założenia zgodny jest z innymi dokumentami o charakterze strategicznym dla gminy (w tym zwłaszcza Strategią Rozwoju dla Gminy Górzycy, Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Górzycy oraz Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego).

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Gminny Program Opieki nad Zabytkami powinien w szczególności wziąć pod uwagę założenia *Planu Ochrony Zabytków* na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Górzycy, który określa m. in. zagrożenia dla zabytków oraz sposoby ich ochrony:

1) zagrożenia zabytków nieruchomych:

- czynniki losowe: pożary, wichury, podtopienia;
- akty wandalizmu;
- żaden zabytek nie jest położony w pobliżu strategicznych celów wojskowych.

2) zagrożenia zabytków ruchomych:

- największymi zagrożeniami dla zabytków znajdujących się w kościołach są kradzieże, pożary, działania terrorystyczne;
- dla zabytków rozmieszczonych w wioskach są akty wandalizmu, pożary, podtopienia.

3) sposoby ochrony zabytków ruchomych:

- na miejscu/schrony, ukrycia, piwnice;
- przez rozśrodkowanie;
- przez ewakuację.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Górzycy

Gmina Górzycy leży w północno-zachodniej części powiatu ślubickiego i graniczy odpowiednio: po stronie północnej z miastem Kostrzyn nad Odrą – powiat gorzowski, po stronie północno-wschodniej z gminą Słońsk – powiat sulęciński, po stronie wschodniej z gminą Ośno Lubuskie – powiat ślubicki, po stronie wschodnio - południowej z gminą Rzepin – powiat ślubicki, po stronie południowej z gminą Ślubice – powiat ślubicki i od strony zachodniej poprzez rzekę Odrę sąsiaduje z Republiką Federalną Niemiec.

Gmina Górzycy zajmuje powierzchnię 145,42 km² i liczy 4 247 mieszkańców. W poczet gminy wchodzi 12 miejscowości: Chyrzyno, Czarnów, Laski Lubuskie, Ługi Górzyckie, Owczary, Pamięcin, Radówek, Spudłów, Stańsk, Żabczyn, Żabice i stolica gminy Górzycy. Jest ona ośrodkiem administracyjnym, a także centrum gospodarczym i kulturalnym. Tu również koncentruje się działalność handlowo – usługowa oraz lokalne życie społeczne, kulturalne i sportowe.

Górzycy jest nadodrzańską miejscowością rozciągającą się na malowniczej terasie doliny Odry, stanowiącej skraj polodowcowej moreny, zwanej Wysoczyzną Lubuską.

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Położona jest na wysokości 20 m n.p.m., o około kilometr oddalona od rzeki, w okolicach pociętych rynkami, parowami i pasmem Raczej Strugi (Czerwony Kanał) uchodzącej do Warty. Od topografii terenu - urozmaiconego falistymi wzgórzami, które wprawdzie nie przekraczają 70 m, lecz wyraźnie dominują nad okolicą – wzięła się nazwa miejscowości - Goricie, Goriza - zachowując podobieństwo brzmienia także w języku niemieckim (Göritz).

Pierwsze wzmianki na temat Górzycy spotykamy w przekazach historycznych z 1252 r. jako będącej własnością powstałego w latach 1123-1124 biskupstwa lubuskiego. Poprzez zabiegi dyplomatyczne prowadzone przez Bolesława Krzywoustego z Stolicą Apostolską nastąpiła erekcja tej diecezji. Pomoc udzielona przez arcybiskupa magdeburgskiego Wildbranda Bolesławowi Rogatka w walce przeciw Henrykowi III kosztowała utratę części Ziemi Lubuskiej a w tym i Górzycy, która przeszła pod władanie brandenburskie na siedem wieków.

W latach 1276-1354 Górzycza pełniła funkcję stolicy biskupstwa lubuskiego z Sanktuarium Maryjnym, w którym czczono cudowny wizerunek Matki Bożej. Górzycza siedzibą biskupstwa pozostała przez prawie stulecie (bo do 1354, a z przerwami może nawet, jak utrzymuje część historyków, do 1386 r). Miejsce Kultu Maryjnego funkcjonujące do XVIII wieku, było licznie odwiedzane przez pątników z Wielkopolski, Śląska, Ziemi Lubuskiej czy Brandenburgii.

Nowa, stołeczna ranga przyniosła Górzycy wyraźne ożywienie: powstały obiekty sakralne i budynki kurialne, wzrosła liczba ludności, rozszerzyły się kontakty gospodarcze. W efekcie Górzycza uzyskała w 1317 r. prawa miejskie. W dokumencie z 1329 roku Górzycza nazwana została oppidium, czyli miastem. W wyniku różnych zatargów i zniszczeń dokonanych przez zawistnych Brandenburczyków i mieszczan egzystowała w charakterze wsi. W XVIII i XIX wieku, aż do roku 1945 była miastem. Działania wojenne spowodowały, że w wyniku nadmiernych zniszczeń istniała już tylko, jako wieś i siedziba Urzędu Gminy.

W okresie powojennym Górzycza rozwijała się w umiarkowanym tempie, odbudowując zniszczenia wojenne. W 1946 r. powstała pierwsza placówka oświatowa założona przez Marię Kwaśniewską. Swoje funkcjonowanie rozpoczęło Państwowe Gospodarstwo Rolne, dające pracę mieszkańcom gminy. W latach 1970-80 powstało pierwsze osiedle, zamieszkałe obecnie przez 800 osób.

Dziedzictwo kulturowe gminy posiada jednorodny charakter zdeterminowany jednym typem jednostki osadniczej – wiejską (12 wsi). Na obszarach wiejskich dziedzictwo kulturowe wiąże się w głównej mierze z gospodarką rolną. Najcenniejszymi zabytkami są tu obiekty sakralne – kościoły (patrz zabytki wpisane do rejestru) oraz założenia

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

rezydencjonalne, dworskie i folwarczne, a także układy ruralistyczne (najczęściej ulicówki) z zabudową mieszkalno-gospodarczą. Budownictwo ludowe na terenie gminy prezentują głównie budynki mieszkalne mieszane o konstrukcji szachulcowej, również z szalunkiem z desek. Często stosowany jest także mur pruski (np. dawny dworzec PKP w Górzycy – obecnie obiekt zaadaptowany na mieszkania socjalne, niestety stracił swe wartości historyczne).

Chałupy na planie prostokąta, dziś często o zmienionych układach wewnątrz nakryte są jednym typem dachu, dachem dwuspadowym. Pierwotnie większość budynków kryta była słomą (częściej budynki gospodarcze) lub w mniejszym procencie dachówką ceramiczną karpiówką lub falcówką (częściej budynki mieszkalne). Z czasem zastępowano pierwotne pokrycia nowymi np. dachówką cementową, zakładkową. Obiekty zagrodowe (chałupy i budynki gospodarcze) pochodzą głównie z XIX i XX wieku. Zachowały się obiekty z początku, połowy i końca XIX wieku, a także przełomu XIX i XX wieku i początku XX wieku.

Specyficznym rodzajem zabytków występujących na obszarze Gminy Górzycy są stanowiska archeologiczne. W trakcie prowadzonych dotychczas badań archeologicznych (AZP, nadzory archeologiczne, wykopaliska, znaleziska przypadkowe czy informacje archiwalne) zarejestrowano ich 195. Rozpiętość chronologiczna sięga od schyłkowego paleolitu, czyli ok. 10000 lat p.n.e., aż po XX wiek. Ten rodzaj zabytków zostanie omówiony poniżej, w osobnym punkcie.

Innym rodzajem zabytków na obszarze gminy są założenia architektury militarnej. Na terenie gminy Górzycy mamy kilka tego rodzaju zabytków. Wśród nich wymienić należy fort Czarnów – wielkość 10,34 ha i fort Żabice – wielkość 4,50 ha. Są to dwa z czterech fortów twierdzy Kostrzyn (pozostałe to forty Gorgast i Sarbinowo). Forty Czarnów i Żabice zbudowano w latach 1887-1890. Z założenia, miały chronić twierdzę Kostrzyn, jednak rozwój techniki militarnej nastąpił tak szybko, że straciły one swój strategiczny cel, zanim ostatecznie oddano je do użytku. Do I wojny światowej, oświetlane były lampami naftowymi, a komunikacje ze światem przewidywano za pomocą gołębi pocztowych. Forty zbudowano z cegły, posiadały także wały ziemne dla artylerii i dolne dla piechoty.

W forcie Żabice przez okres kilkudziesięciu lat składowano odpady chemiczne (tzw. mogilnik), które w pełni zutylizowano kilkanaście lat temu. Stan zachowania fortu Żabice uznać można - na tle innych obiektów twierdzy Kostrzyn - za zadowalający. Co prawda kaponiera szyjowa jest ruiną, most zwodzony został zlikwidowany, rowy diamentowe są zasypane, pojedyncza kaponiera rewersowa w prawym punkcie szyjowym

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

pozbawiona jest murów strzelnicowych, schron koszarowy w dużej części został wysadzony w powietrze, mur skarpowy w szyi odarty z cegły, a w dziele zachowały się ledwie resztki elementów metalowych, nie mówiąc już o jakichkolwiek śladach innego wyposażenia, jednak pozostałe konstrukcje murowane i ziemne są w dobrym stanie technicznym, co zachęca do działań rewitalizacyjnych. Obecnie fort Żabice dzierżawiony jest przez prywatnego przedsiębiorcę, który na jego obszarze prowadzi strzelnicę sportowo-myśliwską, klub strzelecki, organizuje zawody strzeleckie, strzelania i spotkania towarzyskie.

Fort Czarnów jest obecnie zarośniętą ruiną. Z konstrukcji murowanych zachowała się poterna główna (bez bloku wejścia) i dowiązany do niej blok schronowo-amunicyjny (uszkodzony), poza tym czytelne są "ostańce" dwóch pozostałych bloków i zarys schronu koszarowego. Wskutek usunięcia murów skarpowych (zostały z nich pojedyncze strzepy, zapewne fundament) znaczna część konstrukcji ziemnych uległa osypaniu bądź deformacji. Otoczenie dzieła (las dawnej maski roślinnej, droga dojazdowa) ma się lepiej.

Kolejnymi z ciekawych, lecz mało znanych zabytków militarnych znajdujących się na obszarze Gminy Górzycy są schrony z 1914 r. Takowe występują w lasach między Żabicami a Czarnowem. Wszystkie schrony na tym odcinku zachowały się i możliwy jest do nich dostęp. Jednak budowle te są silnie zdegradowane, pozbawione części elewacji, w przypadku składów amunicji również metalowych wsporników. Są to jedynie szkielety, warte jednak uwagi, bo oferujące wskutek ich dewastacji gotowe „przekroje” przez konstrukcję.

Swoistym rodzajem zabytku militarnego są fortyfikacje połowe z okresu II wojny światowej. Okopy ziemne dosyć licznie występują w okolicach Owczar, gdzie otaczają i przecinają grodzisko wczesnośredniowieczne z X-XI wieku.

Gmina Górzycy dysponuje również wspaniałymi, nie w pełni jednak docenionymi walorami naturalnymi: malownicze pagórkowate tereny z unikatową roślinnością stepową, dwa jeziora (Żabiniec i Jasne). Na jej terenie istnieje kilka ciekawych stanowisk przyrodniczych, m.in.: rezerwat roślinności kserotermicznej, przystosowanej do życia w warunkach niedoboru wody, stanowiący zarazem najliczniejsze w kraju skupisko gatunków śródziemnomorskich (Owczary-Pamięcin), siedlisko bobra i wydry (Owczary), kępa Targacz. Bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych w bezpośrednim sąsiedztwie gminy można podziwiać także w Parku Narodowym „Ujście Warty” i w Parku Krajobrazowym „Ujście-Warty”.

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

5.3. Zabytki nieruchome Gminy Górzycza wpisane do rejestru zabytków

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Charakterystyka obiektu	Numer rejestru	Data wydania decyzji	Numer działki
1.	Czarnów	Kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej	- średniowieczny, - przebudowany w XVI w., - spalony w 1824 r. - odbudowany niemal od podstaw w 1826-27	1911	19.04.1971	576
2.	Górzycza	Kościół p.w. Matki Łaski Bożej	- powstał w 1412r. - rozbudowany w 1767 r., - zniszczony w czasie II wojny światowej, - odbudowany w latach 1976-82	KOK-I-305/80	25.01.1980	446
3.	Laski Lubuskie	Kościół filialny p.w. Narodzenia NMP	- z XV w. - wieża z 1742 r.	270 KOK-I-39/76	10.04.1961 25.10.1976	84
4.	Owczary	Dwór – ruina	z ok. połowy XIX w.	1915	19.04.1971	635/43
5.	Pamięcin	Spichlerz	w zespole folwarcznym, z I połowy XIX w.	1916	19.04.1971	145/12
6.	Pamięcin	Kościół filialny p.w. Narodzenia NMP	- z XVIII wieku, - wybudowany w miejscu średniowiecznego	365	22.03.1963	146
7.	Radówek	Kościół filialny p.w. Wniebowzięcia NMP	z początku XV wieku -wieża z 1643 r.	274 KOK-I-42/76	10.04.1961 26.10.1976	51
8.	Spudłów	Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej	- z XIV w., - wieża z XVI w., - zniszczony w 1945 r., - obecnie ruina, sukcesywnie adoptowana do celów wystawienniczych, konferencyjnych i turystycznych	1000	09.03.1964	86
9.	Stańsk	Kościół filialny p.w. św. Józefa Robotnika	- z początku XIV w., - przebudowany w XVI w., wieża z XVIII i XIX w.	988	09.03.1964	118
10.	Żabice	Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	- metryka średniowieczna, - przebudowany od podstaw w l. 1765-70 i na początku XIX w., - góra wieży z 1829 r.	1003	09.03.1964	265/1
11.	Żabice	Fort Żabice	- zrealizowany w latach 1887-1890, w latach 1907-1911 przebudowany - założony na planie trapezu z otaczającą fosą	L-670/A	22.12.2014	150/2

Do rejestru zabytków województwa lubuskiego w 2012 roku został wpisany również teren zlokalizowany pomiędzy miejscowościami Górzycza i Owczary, wraz z zespołem zewidencjonowanych tam stanowisk archeologicznych. Szerzej o tym czytaj w punkcie 5.5.

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

5.4. Zabytki ruchome

Ponad 90% zabytków ruchomych na obszarze Gminy Górzycy znajduje się w kościołach, stanowiąc ich wystrój i wyposażenie. Poza nielicznymi, dobrze utrzymanymi i zabezpieczonymi przed włamaniami kościołami, w większości obiektów zabytki znajdują się w złym stanie, z powodu zawilgocenia murów, dużych zmian temperatury we wnętrzach w okresach lato-zima i braku środków na konserwację.

Przeciwdziałanie takiemu stanowi rzeczy wymaga:

- 1) finansowego wspierania parafii w pracach nad osuszaniem wnętrz;
- 2) zabezpieczenia świątyń przed włamaniem i pożarem;
- 3) tworzenia lokalnych fundacji na rzecz konserwacji zabytków;
- 4) wykorzystywania praktyk studenckich z kierunków konserwatorskich i artystycznych do przeprowadzania określonych prac.

Wykaz zabytków ruchomych znajduje się do wglądu u Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura Gorzów Wielkopolski lub w Urzędzie Gminy Górzycy.

5.5. Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Górzycy podczas badań powierzchniowych (Archeologiczne Zdjęcie Polski – dalej AZP), badań wykopaliskowych, znalezisk przypadkowych, czy informacji archiwalnych zarejestrowano 195 stanowisk archeologicznych. Pierwsze ślady obecności człowieka na tych terenach datowane są na okres paleolitu i mezolitu (Czarnów, Laski Lubuskie). Przedmioty pochodzące ze schyłkowego paleolitu (około 10000 lat p.n.e.), łączone z ludnością kultury świderskiej okryto na stan. nr 2 w Górzycy. Wśród nich wymienić należy liczne narzędzia krzemienne i rdzenie krzemienne.

W okresie neolitu osadnictwo jest już gęstsze i obejmuje szczególnie obszar Górzycy, Czarnowa i Radówka. Są to w głównej mierze osady związane ze społecznością kultury pucharów lejkowatych i kultury amfor kulistych. Z wczesną epoką brązu na terenie gminy związane są cmentarzyska kultury unietyckiej z I okresu epoki brązu. Odkryto je przed II wojną światową w Czarnowie, Górzycy i Żabicach. Luźne znalezisko bransolet brązowych z tego okresu pochodzi z Radówka. W II okresie epoki brązu na terenie dzisiejszej Górzycy zamieszkiwała i grzebała swoich zmarłych ludność kultury mogiłowej. To z tego cmentarzyska pochodzi najstarszy miecz w Polsce wykonany z brązu oraz liczne zabytki brązowe (siekiery, szpile, bransolety, naszyjniki i pierścionki). Następnie na terenie gminy osiedla się ludność kultury łużyckiej. Jej intensywne osadnictwo zarejestrowano na obszarze całej gminy Górzycy. W okresie halsztackim (800-400 p.n.e.) nadal te ziemie

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

zamieszkują społeczność kultury łużyckiej. Na początku XX wieku, archeolodzy niemieccy, na podstawie stylu zdobienia ceramiki pozyskanej z przebadanego cmentarzyska w Górzycy, wyróżnili tzw. grupę górzycką. Z równie intensywnym osadnictwem na terenie gminy mamy do czynienia w okresie wpływów rzymskich. Rozpoznano kilka osad i cmentarzysk z tego okresu. Z cmentarzyska w Górzycy, pochodzi datowane na II w., importowane z Lezoux (Środkowa Galia – Francja) naczynie *terra sigillata* z wyobrażeniem Herkulesa. Później, jak się wydaje, następuje tzw. przerwa osadnicza. Może ona jednak wynikać ze złego stanu badań na tym okresie dziejów. Ponownie na obszarze gminy ludność pojawia się w IX/X wieku (Górzycy, Owczary). Z intensywnym osadnictwem z tego okresu mamy do czynienia szczególnie w okolicy Owczar. Pozostałością po mieszkających tu ludziach jest grodzisko wczesnośredniowieczne, datowane na X/XI wiek. Z okresem średniowiecza związane są ruiny siedziby biskupów lubuskich w Górzycy. Jest to niesłychanie cenny zabytek archeologiczny, niestety jednak zapomniany. Prowadzono już w tym miejscu w latach 80-tych XX w. badania archeologiczne, jednak do tej pory nie doczekały się one publikacji.

Prawie po 30 latach archeolodzy powrócili do Górzycy, w okolice Kępy Targacz. W trakcie ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych w związku z rozbudową i modernizacją gminnej oczyszczalni ścieków (w latach 2009-2010) odkryto liczne pozostałości osadnictwa z czasów kultury łużyckiej, okresu wpływów rzymskich, okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Najbardziej interesującym poznawczo jest jednak przebadany fragment średniowiecznego cmentarzyska szkieletowego. Podczas badań odsłonięto 72 groby datowane wstępnie na XII/XIII wiek. Należy je wiązać z okresem funkcjonowania siedziby biskupów lubuskich w Górzycy.

Od kwietnia do końca września 2013 r. realizowany był projekt pn. „Siedziba biskupów lubuskich w Górzycy. Etap I – badania nieinwazyjne”. Badania zostały dofinansowane przez Urząd Gminy w Górzycy oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programu Dziedzictwo kulturowe - Ochrona zabytków archeologicznych, realizowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Celem projektu było wykonanie nieinwazyjnych badań archeologicznych w Górzycy (stan. 2), w miejscu lokalizacji domniemanej siedziby biskupów lubuskich oraz ustalenie zasięgu średniowiecznego cmentarzyska przykościelnego. W ramach zadania wykonane zostały badania georadarowe, magnetometryczne i elektromagnetyczne, przy czym badania georadarowe były badaniami podstawowymi, a pozostałe uzupełniającymi, pomocniczymi przy interpretacji.

Ponowne badania średniowiecznego założenia architektonicznego w Górzycy, tym razem z zastosowaniem metod nieinwazyjnych, dały odpowiedź na wiele nurtujących badaczy pytań, m.in. w kwestii rozplanowania tego miejsca, zasięgu średniowiecznego szkieletowego cmentarzyska przykościelnego oraz rozpoznania innych obiektów archeologicznych z różnych okresów. Dużym zaskoczeniem było zlokalizowanie przebiegu fosy otaczającej całe założenie.

Wyniki badań nieinwazyjnych oraz rezultaty wcześniejszych badań wykopaliskowych z lat 2008-2010 dały podstawy do objęcia ochroną konserwatorską tego miejsca. Badania archeologiczne ujawniły bardzo czytelny obraz tutejszych struktur archeologicznych, podkreślających niezwykle atrakcyjność osadniczą tych obszarów od najstarszych okresów bytowania człowieka w tej części Nadodrza aż po czasy nam najbliższe.

W 2012 roku teren zlokalizowany między miejscowościami Górzycą i Owczary, wraz z zespołem zewidencjonowanych stanowisk (poniżej ich lista), decyzją Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze z dnia 11.09.2012 r. został wpisany do rejestru zabytków województwa lubuskiego pod numerem rejestru L-88/C. Jest to najcenniejszy zespół stanowisk archeologicznych o ciągłości osadniczej od epoki kamienia do okresu późnego średniowiecza w północnej części województwa lubuskiego.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

- 1) stanowisko archeologiczne nr 1, AZP 50-06/1, osada wielokulturowa: kult. pucharów lejkowatych, kult. amfor kulistych - neolit, kult. łużycka - halsztat, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze (fazy B-E), późne średniowiecze; ślady osadnictwa – epoka kamienia, późny okres lateński;
- 2) stanowisko archeologiczne nr 2, AZP 50-06/2, osada wielokulturowa: neolit, kult. łużycka - halsztat, wczesne średniowiecze (fazy D-E), późne średniowiecze; cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich (II w. n.e.);
- 3) stanowisko archeologiczne nr 3, AZP 50-06/14, cmentarzysko kult. łużyckiej – halsztat; osada wielokulturowa: neolit, kultura łużycka; ślady osadnictwa: kult. lądzielska, kult. pucharów lejkowatych – neolit, okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze, okres nowożytny;
- 4) stanowisko archeologiczne nr 12 Górzycą (Owczary), AZP 50-06/3, grodzisko, wczesne średniowiecze;
- 5) stanowisko archeologiczne nr 15, AZP 50-06/15, osada: wczesne średniowiecze fazy wczesne i późne; ślady osadnictwa: pradzieje, okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze, nowożytność;

- 6) stanowisko archeologiczne nr 19, AZP 50-06/16, osada: późne średniowiecze, ślad osadnictwa: pradzieje;
- 7) stanowisko archeologiczne nr 20, AZP 50-06/17, cmentarzyska: bitytualne kultury mogiłowej - II okres EB, ciałopalne kultury łużyckiej - III-V okres EB, ciałopalne z okresu wpływów rzymskich (fazy B1-B2/C1), bitytualne kultury wielbarskiej (fazy B2/C1-C1), rzędowe szkieletowe z okresu wczesnego średniowiecza (X-XI w.); osady: kult. łużycka grupa górzyska - halsztat, wczesne średniowiecze (X-XI w.), średniowiecze (XIII-XIV w.); ślady osadnictwa: mezolit, neolit, kultura jastorfska - okres lateński, późne średniowiecze, nowożytność;
- 8) stanowisko archeologiczne nr 30, AZP 50-06/30, osada wielokulturowa: kultura łużycka, przełom okresu lateńskiego i wczesnego okresu rzymskiego, okresu wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, okres nowożytny; ślad osadnictwa: epoka kamienia;
- 9) stanowisko archeologiczne nr 51, AZP 50-06/48, osada: okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze, okres nowożytny.

5.6. Muzea działające na terenie Gminy Górzyska

Muzeum Łąki w Owczarach, Stacja Terenowa Klubu Przyrodników – powstała w celu objęcia czynną ochroną dobrze zachowanych muraw kserotermicznych w okolicy Owczar. W ramach działalności edukacyjnej została udostępniona ścieżka przyrodnicza na murawy oraz powstało jedyne w Polsce Muzeum Łąki i ogródek botaniczny prezentujący rośliny różnych typów łąk. W celu promowania turystyki przyjaznej środowisku stworzona została w Stacji baza noclegowa w postaci schroniska turystycznego. Z czasem działalność Stacji objęła także zachowanie tradycyjnych elementów krajobrazu rolniczego. Pracownicy Muzeum zajęli się, więc uprawą zachowawczą starych odmian drzew owocowych i ginących chwastów polnych, zakładając szkółkę oraz ogródek chwastów. W oparciu o swoją działalność prowadzą zajęcia edukacyjne dla różnych grup wiekowych i organizują cykliczne imprezy promocyjne: Letnie i Wiosenne Spotkania z Łąką i Spotkanie z Sadem.

Zabytki pozyskane podczas badań archeologicznych prowadzonych na obszarze Gminy Górzyska przechowywane są w zbiorach Muzeum Marchijskiego w Berlinie, Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp., Muzeum Archeologicznego w Poznaniu oraz w Muzeum Twierdzy Kostrzyn w Kostrzynie nad Odrą.

Władze Gminy Górzycy w niedalekiej przyszłości planują stworzyć w Górzycy gminną izbę muzealną. Na podobnych zasadach działać miałyby izba muzealna stworzona z inicjatywy księdza proboszcza w wieży kościoła p.w. Matki Łaski Bożej.

5.7. Dziedzictwo niematerialne

Ochrona dziedzictwa niematerialnego, obok poczucia odpowiedzialności za lokalne wartości kultury duchowej, stanowi przedmiot przepisów prawa i deklaracji międzynarodowych. W świetle Ustawy o ochronie zabytków (...), *ochronie i opiece podlegają miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji, nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej*. Szczegółowa definicja dziedzictwa niematerialnego została określona w Konwencji UNESCO z 2003 roku. Polska ratyfikowała tę konwencję 16 maja 2011 roku.

W świetle zapisów Konwencji, dziedzictwo niematerialne *to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to dziedzictwo przekazywane z pokolenia na pokolenie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości*.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- 1) *tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;*
- 2) *sztuki widowiskowe;*
- 3) *zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;*
- 4) *wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;*
- 5) *umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.*

Gmina Górzycy, podobnie jak cały obszar województwa lubuskiego, pozostaje przestrzenią wielokulturową, zarówno w odniesieniu do dziedzictwa przeszłości, jak i do zabytków. Skupiając się na wartościach niematerialnych, obszar Gminy Górzycy oparty jest przede wszystkim o społeczności postmigracyjne. Na przykład w Czarnowie, mieszka wiele rodzin, które po II wojnie światowej zostały tutaj przesiedlone z terenów Kresów Wschodnich, głównie z byłego województwa tarnopolskiego. We wspomnieniach mieszkańców Czarnowa miejscowość ta nie posiada zbyt bogatej przeszłości historycznej. Jak wspominają najstarsi mieszkańcy wsi w okresie przedwojennym w ówczesnym Tschernow

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

musiało istnieć wiele warsztatów rzemieślniczych, kilka sklepów, dwie niewielkie szkoły, trzy kuźnie, sala wiejska, sala rozrywkowo-taneczna wraz z restauracją oraz większe i mniejsze gospodarstwa rolne.

Wspomnienia mieszkańców Czarnowa zostały zebrane i zredagowane przez Magdalenę Kowaleczko przy współpracy uczestników zajęć pn. "Słowo w informacji". Książka pt. „Wspomnienia mieszkańców Czarnowa” została wydana w 2012 roku przez Urząd Gminy w Górzycy. Akcja zasługuje na pochwały, należałoby się również zastanowić, czy nie warto byłoby spisać wspomnień najstarszych mieszkańców w pozostałych wioskach wchodzących w skład Gminy Górzycy. Do realizacji zadania zaangażować można młodzież szkolną, np. w ramach zajęć historii regionalnej.

Spośród elementów tradycyjnego rzemiosła, bez wątpienia należy wskazać na pszczelarstwo. Tradycyjne rzemiosło może być również czynnikiem rozwoju gospodarczego, jako element wartości kulturowych regionu sprzyjające kreowaniu „produktów regionalnych”. Ochronie dziedzictwa niematerialnego Gminy Górzycy służą także lokalne imprezy kulturalne, sportowe, festyny oraz nabożeństwa religijne.

5.8. Gminna ewidencja zabytków

W gminnej ewidencji zabytków dla Gminy Górzycy umieszczono łącznie 307 zabytków nieruchomych. Najcenniejszymi zabytkami są tu obiekty sakralne – kościoły (które są także wpisane do rejestru zabytków) oraz założenia rezydencjonalne, dworskie i folwarczne (Owczary, Pamięcin).

Kościół znajdujący się na terenie Gminy Górzycy posiadają metrykę średniowieczną. Jednak prawie każdy w mniejszym lub większym stopniu zatracił swoje cech stylowe (patrz pkt 5.3.). W ostatnich latach przy ruinie kościoła w Spudłowie przeprowadzono prace zabezpieczające, obejmujące przemurowanie zniszczonych fragmentów wieży oraz korony murów korpusu nawowego. Celem tych prac było zachowanie i utrwalenie ruiny kościoła oraz jej adaptacja do celów wystawienniczych, konferencyjnych i turystycznych. Właścicielem zabytku i zarazem inwestorem jest Stowarzyszenie dla Zwierząt w Potrzebie „PRO ANIMALE”. Wykonano także prace polegające na uzupełnieniu ubytków i spionowania murów obwodowych, oczyszczeniu i zabezpieczeniu ich przed warunkami atmosferycznymi, zabezpieczeniu pozostałości wypraw tynkarskich, przełożeniu ceglanej posadzki w obrębie nawy oraz zadaszeniu korpusu nawowego płaskim, przeszklonym dachem. Zagospodarowano również otoczenie kościoła, w tym wprowadzano nowe nasadzenia drzew i krzewów.

Kościół w Spudłowie został wybudowany w połowie XV wieku. Jest to budowla kamiennie-ceglana, złożona z korpusu nawowego, wieży oraz zakrystii. Budowla w okresie nowożytnym została przebudowana, poprzez powiększenie otworów okiennych, a na przełomie XIX i XX wieku po stronie wschodniej dodano czworoboczną zakrystię. W 1945 roku kościół został zniszczony przez pożar. Od tego czasu budowla popadała w ruinę. Do dzisiejszych czasów zachowały się w obrębie nawy kościoła fragmenty średniowiecznych tynków z malowidłami przedstawiającymi fantazyjnie zakomponowaną wieć roślinną.

Inne z kościołów na obszarze gminy również doczekały się remontów. Wymienić tutaj należy kościoły: w Czarnowie (remont dachu), w Laskach Lubuskich (wymieniono dach, tynki wewnątrz i elewację oraz odnowiono ołtarz). Remont kościoła w Górzycy polegający na naprawie więźby dachowej oraz wymianie pokrycia dachu, opierzeń blacharskich i instalacji odgromowej aktualnie jest realizowany. Środki niezbędne do wykonania tych zadań pochodziły z budżetu Gminy Górzycy, ze Starostwa Powiatowego w Ślubicach, z budżetu Województwa Lubuskiego oraz z wkładu własnego parafii. W kolejnych latach planowane są następne działania (por. załącznik 2).

Budownictwo ludowe na terenie gminy prezentują głównie budynki mieszkalne mieszane o konstrukcji szachulcowej, również z szalunkiem z desek. Często stosowany jest także mur pruski (np. dawny dworzec PKP w Górzycy – obecnie zaadaptowany na potrzeby mieszkalnictwa rodzinnego). Chałupy na planie prostokąta, dziś często o zmienionych układach wewnątrz nakryte są jednym typem dachu, dachem dwuspadowym. Pierwotnie większość budynków kryta była słomą (częściej budynki gospodarcze) lub w mniejszym procencie dachówką ceramiczną karpiówką lub felcówką (częściej budynki mieszkalne).

Obiekty zagrodowe (chałupy i budynki gospodarcze) pochodzą głównie z XIX i XX wieku. Zachowały się obiekty z początku, połowy i końca XIX wieku, a także przełomu XIX/XX wieku i początku XX wieku. Innym rodzajem zabytków na terenie gminy są założenia architektury militarnej. Już wcześniej zostały one wyczerpująco omówione.

5.9. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Górzycy

Niewątpliwie najwyższe znaczenie pod względem historycznym, kulturowym i turystycznym posiadają zabytki architektury sakralnej (patrz zabytki nieruchome wpisane do rejestru). Nadal niedowartościowanym zabytkiem pozostają ruiny kościoła w Spudłowie. Bez wątpienia mogą one stanowić niesłychany walor turystyczny gminy, przy odpowiednim ich wypromowaniu. Służą temu podjęte w ostatnich latach działania mające na celu

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

zaadoptowanie ruin kościoła w Spudłowie do celów wystawienniczych, konferencyjnych i turystycznych.

Innymi wartościowymi zabytkami, w szczególności dla miłośników fortyfikacji, mogą być forty wojskowe z końca XIX w. znajdujące się w Żabicach i Czarnowie oraz pozostałości schronów wojskowych z 1914 r. Wymienione wyżej obiekty zostały szczegółowo scharakteryzowane w punkcie 5.2.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Górzycy. Analiza SWOT

Analiza zasobów oraz potencjalnych zagrożeń dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Górzycy pozwala wyznaczyć szereg wskaźników, które określają mocne i słabe strony ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy. Przeanalizowano również szanse i zagrożenia, które mogą mieć wpływ na stan zachowania dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Górzycy.

Mocne strony	Słabe strony
1) bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe gminy (ponad 1000-letnia historia); 2) bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych (PN „Ujście Warty”, PK „Ujście Warty”, Rezerwat Przyrody „Pamięcin”, murawy kserotermiczne i lasy zboczowe w Owczarach); 3) dobrze zachowany układ przestrzenny i charakter zabudowy większości wsi; 4) stała poprawa stanu środowiska; 5) przygraniczne usytuowanie gminy; 6) dobrze rozwinięta współpraca z partnerami zachodnimi; 7) gminne imprezy sportowe o znaczeniu lokalnym, krajowym i międzynarodowym; 8) początki turystycznego ożywienia Odry; 9) łatwiejszy dostęp do możliwości finansowania dziedzictwa kulturowego.	1) zaburzone układy przestrzenne w miejscowościach, gdzie były zlokalizowane Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR), - rozpraszanie zabudowy, zwłaszcza w cennych, dobrze zachowanych układach; 2) niski poziom świadomości społecznej znaczenia opieki nad zabytkami; 3) niedostateczna promocja roli zabytków jako szansy rozwojowej; 4) niekontrolowany ruch inwestycyjny, ingerujący w historyczne układy; 5) brak świadomości, że przestrzeń kulturową stanowią zarówno bardzo wartościowe zespoły i obiekty, jak również te mniej cenne; 6) niedostateczna promocja zabytków, jako szansy rozwojowej; 7) brak powszechnego zrozumienia, że jakość krajobrazu kulturowego jest wartością, którą można wykorzystać w rozwoju regionu; 8) postępujący proces niszczenia niektórych zabytków.

Szanse	Zagrożenia
1) możliwość pozyskiwania środków	1) brak spójnego systemu finansowania oraz

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

finansowych z funduszy europejskich; 2) wzrost wartości zabytków, jako produktu turystycznego; 3) włączanie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy; 4) bogactwo krajobrazu kulturowego; 5) potencjalne możliwości rozwoju sieci muzealnej; 6) wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla potrzeb nauki i edukacji; 7) wielokulturowy charakter dziedzictwa; 8) rozwój turystyki krajoznawczej; 9) rozwój agroturystyki; 10) rozwój turystyki rzecznej na Odrze;	niski poziom funduszy kierunkowych na organizację zadań opieki nad zabytkami; 2) brak spójności przepisów różnych ustaw związanych z ochroną zabytków; 3) brak realnych zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w zabytki; 4) brak środków finansowych właścicieli obiektów na ich konserwację; 5) presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych; 6) brak doradztwa dla osób prywatnych inwestujących w obiekty zabytkowe; 7) brak infrastruktury turystycznej przy obiektach zabytkowych i efektywnej ich promocji; 8) niewystarczająca działalność badawcza, dokumentacyjna, informacyjna i promocyjna; 9) mała aktywność społeczna w sferze dziedzictwa kulturowego; 10) niewystarczająca edukacja młodzieży o dziedzictwie kulturowym regionu; 11) brak skutecznych mechanizmów prawnych dla dyscyplinowania nieuczciwych nabywców obiektów zabytkowych.
---	---

7. Założenia programowe Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019

Złożenia strategiczne niniejszego programu wynikają z potrzeby kontynuowania działań dotychczas realizowanych w ramach poprzedniego programu opieki nad zabytkami. Złożoność, czasochłonność oraz niewystarczające w stosunku do potrzeb nakłady finansowe determinują w dużej mierze powielenie większości założeń na kolejny czteroletni okres obowiązywania Programu.

Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019		
PRIORYTET I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Górzycy	PRIORYTET II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Gminy Górzycy	PRIORYTET III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości
1) prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność	1) opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie	1) udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy; 2) opracowanie mapy zabytków

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

gminy (plan tych działań, jako załącznik nr 2); 2) podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy; 3) rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy); 4) dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci stosownej uchwały, dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych; 5) zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (poprzez montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych, itp.); 6) prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich, itp.; 7) odpowiednie ujednolicone oznakowanie najcenniejszych zabytków nieruchomych gminy; 8) utworzenie regionalnej izby muzealnej.	obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy; 2) konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji); 3) walka z samowolami budowlanymi; 4) poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy; 5) wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy; 6) wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.	gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego; 3) organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; 4) wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy Górzycy; 5) wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć; 6) opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego; 7) utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej; 8) wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.
---	--	--

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Do najważniejszych zadań Gminy Górzycy w tym względzie należeć będą:

8.1. Instrumenty prawne

- 1) administracyjne egzekwowanie rygorów określonych m. in. w planach zagospodarowania przestrzennego, głównie w zakresie wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów budynków;
- 2) skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków na obszarze gminy. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych i wystroju;
- 3) zapisanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego szczegółowych ustaleń w zakresie działań inwestycyjnych właściwych z punktu widzenia ochrony krajobrazu kulturowego.

8.2. Instrumenty społeczne

- 1) włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę;
- 2) utworzenie na terenie Gminy Górzycy izby regionalnej gromadzącej przedmioty z przeszłości;
- 3) edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego. Ta problematyka może być poruszana w szkołach oraz na specjalnie organizowanych prelekcjach;
- 4) pozyskiwanie opiekunów społecznych grodzisk i innych ważnych stanowisk archeologicznych, ciekawych z punktu widzenia rozwoju turystyki na terenie Gminy Górzycy;
- 5) utworzenie ścieżek edukacyjnych, mających na celu uświadomienie roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Proponowany szlak jednej z takich tras: Spudłów – ruiny kościoła gotyckiego z XIV w. Czarnów – fort wojskowy XIX-XX w.; Żabice - fort wojskowy XIX-XX w.; Górzycy – pozostałości po siedzibie biskupów lubuskich, Owczary – grodzisko wczesnośredniowieczne z X wieku;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 6) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność gminy i zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 7) organizacja dni otwartych Gminy Górzycy, w czasie których turystom zostałyby udostępnione obiekty zabytkowe;
- 8) publikacja przewodnika turystycznego po zabytkach Gminy Górzycy;
- 9) zbieranie materiałów archiwalnych (stare zdjęcia, mapy, pocztówki) dotyczących Gminy Górzycy;
- 10) opracowanie i wykonanie ujednoliconego systemu oznakowania obiektów zabytkowych na terenie Gminy Górzycy, tj.: tablice, plansze, mapy z oznakowanymi szlakami turystycznymi;
- 11) wydawnictwa popularyzatorskie: ulotki, foldery itp.;
- 12) wspomaganie finansowe i formalno-prawne w ochronie „in situ” stanowisk archeologicznych o wysokich walorach kulturowych; tworzenie wraz z otaczającym krajobrazem przyrodniczym skansenów bądź parków kulturowych (np. archeologiczny skansen mógłby powstać w pobliżu miejsca dawnego biskupstwa lubuskiego, bądź w sąsiedztwie grodziska wczesnośredniowiecznego w Owczarach);

8.3. Instrumenty finansowe

- 1) Rada Gminy Górzycy corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach *wpisanych do rejestru zabytków* (wzór wniosku o udzielenie dotacji na prace przy zabytku, jako **załącznik nr 3**);
- 2) programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich;
- 3) dotacje i subwencje z budżetu państwa, województwa oraz powiatu;
- 4) sponsoring zabytków przez osoby prywatne i osoby fizyczne;
- 5) możliwość powołania fundacji, która będzie zbierać i rozdysponowywać środki finansowe pozyskane z tzw. 1% odpisywanego od podatku na rzecz ochrony zabytków na terenie gminy Górzycy.

8.4. Instrumenty kontrolne

- 1) prowadzenie rejestru z realizacji zadań objętych programem;
- 2) prowadzenie rejestru zmian zachodzących w obiektach wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków;

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 3) sporządzenie sprawozdań z realizacji programu;
- 4) rozszerzanie i uzupełnianie udostępnionych danych o zabytkach;
- 5) udział w przeglądach technicznych obiektów gminnych, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019

Z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, wójt, co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki na zabytkami w odniesieniu do przyjętych trzech głównych priorytetów prezentują się następująco:

W ramach **Priorytetu I**: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Górzycy, ocenie poddane będzie:

- 1) poziom (%) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- 2) wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- 3) wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych wyżej wymienionym pracom;
- 4) zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach **Priorytetu II**: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Gminy Górzycy, ocenie poddane będzie:

- 1) poziom (%) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- 2) zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach **Priorytetu III**: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości, ocenie poddane będzie:

- 1) liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- 2) liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- 3) liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

- 4) liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

10. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Górzycy na lata 2016-2019

Realizacja Programu przewiduje zróżnicowane źródła finansowania, określające możliwości budżetowe Gminy Górzycy oraz w zasadniczej części środki pochodzące z funduszy zewnętrznych:

- 1) Rada Gminy Górzycy corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach *wpisanych do rejestru zabytków*;
- 2) w przypadku prac konserwatorskich zasadnicze znaczenie mają środki przyznawane przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 3) na prace konserwatorskie przy zabytkach wpisanych do rejestrów zabytków można także pozyskać fundusze ze Starostwa Powiatowego w Słubicach oraz z budżetu Województwa Lubuskiego;
- 4) w zakresie finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego zasadnicze znaczenie ma program realizowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Program „*Dziedzictwo Kulturowe*”, obejmuje następujące priorytety:
 - ochrona zabytków;
 - wspieranie działań muzealnych;
 - kultura ludowa i tradycyjna;
 - ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
 - ochrona zabytków archeologicznych;
 - ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego;
 - Miejsca Pamięci Narodowej.
- 5) niezwykle ważnym źródłem finansowania w okresie obowiązywania Programu będą fundusze unijne. Założenia perspektywy finansowej na lata 2014-2020, uwzględniają cele polityki regionalnej: *Podnoszenie konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury*. Cel ten przewiduje m.in. środki na rozwój turystyki. Przedsięwzięcia turystyczne są przewidziane do realizacji również w projektach ukierunkowanych na ochronę

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

i promocję dziedzictwa kulturowego w ramach celu: *ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów.*

Projekty ukierunkowane na kulturę uwzględniono w ramach priorytetu: *Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego w ramach celu: Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów.*

Zadania z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego uwzględnione są również w Lubuskim Regionalnym Programie Operacyjnym. Przewiduje się wspieranie projektów z zakresu kultury, których celem jest wspieranie kreatywności, innowacyjności, przedsiębiorczości oraz wykorzystania kapitału ludzkiego.

Istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich ma również Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. W obrębie poszczególnych celów przewiduje się działania w zakresie ochrony i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego, w tym wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej.

Gmina Górzycza wytypowała pięć miejscowości do ubiegania się o inwestycje w ramach priorytetu odnowy wsi tj. Czarnów⁴, Laski Lubuskie⁵, Pamięcin⁶, Żabice⁷, Spudłów⁸. Koncepcje rozwojowe wsi zostaną ujęte w odrębnym dokumencie, jakim jest Program rozwoju wsi Pamięcin, Czarnów, Żabice, Laski Lubuskie, Spudłów.

- 6) znaczenie dla realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami będą miały również środki prywatne właścicieli zabytków, organizacji pozarządowych i inne. Sponsoring zabytków przez osoby prywatne i osoby fizyczne;
- 7) możliwość powołania fundacji, która będzie zbierać i rozdysponowywać środki finansowe pozyskane z tzw. 1% odpisywanego od podatku na rzecz ochrony zabytków na terenie Gminy Górzycza;
- 8) możliwość finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym.

⁴ Uchwała nr XXV/159/09 Plan odnowy wsi Czarnów z dnia 26.02.2009.

⁵ Uchwała nr XXXIII/210/09 Rady gminy Górzycza z dnia 27 listopada 2009.

⁶ Uchwała nr XXV/160/09 Plan odnowy wsi Pamięcin z dnia 26.02.2009.

⁷ Uchwała nr XXV/162/09 Plan odnowy wsi Żabice z dnia 26.02.2009.

⁸ Uchwała nr XXV/161/09 Plan odnowy wsi Spudłów z dnia 26.02.2009 .

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

11. Postanowienia końcowe

Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 przyjmuje Rada Gminy Górzycy po uzyskaniu opinii Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie będzie on ogłoszony w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, wójt sporządzi, co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

12. Literatura

- 1) Strategia rozwoju dla Gminy Górzycy.
- 2) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Górzycy.
- 3) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Górzycy.
- 4) Gmina Górzycy. Prahistoria Historia Współczesność, red. M. Golemski, Górzycy 2013.
- 5) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego 2013 – 2016. Załącznik do uchwały nr XXXVI/399/13 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.
- 6) Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Poradnik metodyczny. Warszawa 2008.
- 7) Krajowy Programu Ochrony zabytków i Opieki nad Zabytkami przyjęty uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.
- 8) Strategia rozwoju kultury Województwa Lubuskiego z dnia 28 czerwca 2004 r.
- 9) Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku.
- 10) Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Górzycy.
- 11) Uchwała nr XXV/159/09 Plan odnowy wsi Czarnów z dnia 26.02.2009.
- 12) Uchwała nr XXXIII/210/09 Rady Gminy Górzycy z dnia 27 listopada 2009.
- 13) Uchwała nr XXV/160/09 Plan odnowy wsi Pamięcin z dnia 26.02.2009.
- 14) Uchwała nr XXV/162/09 Plan odnowy wsi Żabice z dnia 26.02.2009.
- 15) Uchwała nr XXV/161/09 Plan odnowy wsi Spudłów z dnia 26.02.2009.

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Załączniki

Załącznik nr 1 - Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Górzycza	Cmentarz		poł XIX w.	582/1
Górzycza	Kolegiata	ul. Kostrzyńska 9	1412r.	446
Górzycza	Dom	ul. Kolejowa 6	ok. 1930r.	508/2
Górzycza	Pocztka	ul. Kostrzyńska 2	1920r.	291
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 5	ok. 1870r.	279
Górzycza	Obora	ul. Kostrzyńska 5	ok. 1932r.	279
Górzycza	Biura	ul. 1- go Maja 1	ok. 1920r.	464/12
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 6	ok. poł. XIXw.	278/1
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 6	poł XIX w.	278/2
Górzycza	Bank	ul. Kostrzyńska 7	koń. XIXw.	277
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 8	ok. 1980r.	276/1
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 11	ok. 1880r.	274
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 12	3 ćw. XIX w.	272
Górzycza	Dom	ul. Kostrzyńska 18	ok. 1935r.	370
Górzycza	Stodoła	ul. Narutowicza 3	ok. XIXw.	388
Górzycza	Dom i stajnia	ul. Narutowicza 6	k. XIXw.	394
Górzycza	Obora	ul. Narutowicza 6	k. XIXw.	394
Górzycza	Dom	ul. Narutowicza 7	3 ćw. XIX w.	393
Górzycza	Dom	ul. Wolności 2	pocz. XXw.	491
Górzycza	Dom	ul. Wolności 11	k. XIXw.	548
Górzycza	Dom	ul. Wolności 14	ok. 1880r.	287
Górzycza	Dom	ul. Wolności 18	ok. 1925	285/1
Górzycza	Dom	ul. Wolności 20	ok. 1880r.	284/ 6
Górzycza	Dom	ul. Wolności 34	ok. 1930r.	511/5
Górzycza	Dom	ul. Wolności 35	k. XIXw.	517
Górzycza	Dom	ul. Wolności 37	ok. 1920r.	516
Górzycza	Dom	ul. Wolności 39	k. XIXw.	
Górzycza	Stodoła	ul. Wolności 39	k. XIXw.	
Górzycza	Warsztat	ul. Polna 6	ok. 1920r.	555
Górzycza	Dom	ul. 1- go Maja 2	ok. poł. XIXw.	485
Górzycza	Dom	ul. 1- go Maja 4	ok. 1920r.	480/1
Górzycza	Dom	ul. 1- go Maja 8	1928r.	478/2
Górzycza	Dom	ul. 1- go Maja 12	pocz. XXw.	467/7
Górzycza	Dom	ul. 1- go Maja 14	ok. 1880r.	467/9, 467/10
Górzycza	Stajnia	ul. 1- go Maja 14	pocz. XXw.	467/9, 467/10
Górzycza	Obora	ul. Rzepińska 1	1927r.	613
Górzycza	Dom	ul. Robotnicza 2	ok. 1919r.	281/74
Górzycza	Obora	ul. Robotnicza 2	ok. 1910r.	281/74
Górzycza	Dom	ul. Robotnicza 3	ok.. 1930r.	251/14
Górzycza	Dom (czworaki)	ul. Robotnicza 4/5	ok. 1920r.	251/18
Górzycza	Magazyn	ul. Robotnicza	ok. 1930r.	251/23

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Górzycza	Obora	ul. Robotnicza	ok. 1920r.	251/34
Górzycza	Dom	ul. Rzepińska 9	ok. 1870r.	581/3
Górzycza	Dom	ul. Rzepińska 11	k. XIXw.	580/3
Górzycza	Posterunek MO	ul. Wolności	1901r.	520
Górzycza	Sklep GS	ul. Wolności	ok. 1920r.	292/8
Górzycza	Obora	ul. Wolności 3	XIX / XXw.	551
Górzycza	Dom	ul. Wolności 4	ok. 1930r.	490/1
Górzycza	Dom	ul. Wolności 7	pocz. XXw.	550
Górzycza	Stodoła	ul. Wolności 7	ok. 1920r.	550
Górzycza	Stajnia	ul. Wolności 7	k. XIXw.	550
Górzycza	Dom	ul. Wolności 8	XIX / XXw.	488/4
Górzycza	Dom	ul. Wolności 9	ok. 1920r.	549
Górzycza	Dom	ul. Wolności 10	ok. 1910r.	292/2
Górzycza	Dom	ul. Wolności 11	3 ćw. XIX w.	548
Górzycza	Obora	ul. Wolności 11	ok. 1920r.	548
Górzycza	Dom	ul. Wolności 13	ok. 1930r.	547
Górzycza	Obora	ul. Wolności 14	ok. 1880r.	287
Górzycza	Stajnia	ul. Wolności 15	ok. 1910r.	
Górzycza	Dom	ul. Wolności 15	ok. 1880r.	
Górzycza	Stodoła	ul. Wolności 15	1910r.	
Górzycza	Dom	ul. Wolności 18	k. XIXw.	285/1
Górzycza	Dom	ul. Wolności 34	ok. 1930r.	511/5, 511/8
Górzycza	Biblioteka	ul. Wolności 40	ok. 1920r.	
Górzycza	brama i poz. Parku		2 poł. XIXw.	407
Górzycza	brama cment.		k. XIXw.	582/1
Górzycza	ogr i brama cment.		k. XIXw.	582/1
Górzycza	poz. Nagrobków		k. XIXw.	582/1
Górzycza	aleja na cment.		k. XIXw.	582/1
Górzycza	Dom	ul. Kolejowa 4	ok. 1930r.	509/4
Górzycza	Dworzec PKP	ul. Kolejowa		206
Czarnów	Kościół p.w. MBSZ		XV/XVI, XIX/XX	576
Czarnów	obora	ul. Cmentarna 3	ok. 1925r.	611
Czarnów	dom	ul. Cmentarna 3	ok. 1920r.	611
Czarnów	stodoła	ul. Cmentarna 3	ok. 1920r.	611
Czarnów	obora	ul. Cmentarna 4	pocz. XXw.	603
Czarnów	dom	ul. Cmentarna 6	ok. 1910r.	602
Czarnów	chlew	ul. K. Wielkiego 3	k. XIXw.	756
Czarnów	stodoła	ul. K. Wielkiego 4	3 ćw. XIXw.	586
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 6	pocz. XXw.	605
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 8	pocz. XXw.	606
Czarnów	stodoła	ul. K. Wielkiego 8	pocz. XXw.	606
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 11	pocz. XXw. - 1938r.	732
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 15	pocz. XXw.	730
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 17	ok. 1880r.	729
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 19	ok. 1920r.	728
Czarnów	obora	ul. K. Wielkiego 19	ok. 1927r.	728
Czarnów	dom	ul. K. Wielkiego 18	ok. 1910r.	722

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Czarnów	stodoła	ul. K. Wielkiego 18	ok. 1920r.	722
Czarnów	sklep	ul. K. Wielkiego	pocz. XXw.	726/1
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 1	k. XIXw.	313/3
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 4	ok. 1920r.	324
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 5	3 ćw. XIXw.	315
Czarnów	spichlerz	ul. Kolejowa 5	ok. 1880r.	315
Czarnów	stodoła	ul. Kolejowa 5	3 ćw. XIXw.	315
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 7	ok. poł. XIXw.	316/2
Czarnów	obora	ul. Kolejowa 7	k. XIXw.	316/2
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 9	3 ćw. XIXw.	317/2
Czarnów	obora	ul. Kolejowa 9	pocz. XXw.	317/2
Czarnów	poczta	ul. Kolejowa 12	ok. 1935r.	328
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 13	ok. 1920r.	319/2
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 16	ok. 1920r.	330
Czarnów	dom	ul. Kolejowa 18	ok. 1920r.	332
Czarnów	dom	ul. Kopernika 3	k. XIXw.	336
Czarnów	dom	ul. Kopernika 7	XIX/XXw.	338
Czarnów	stodoła	ul. Kopernika 7	ok. 1910r.	338
Czarnów	dom	ul. Kopernika 8	1910r.	780 i 1042
Czarnów	obora	ul. Kopernika 8	1910r.	780
Czarnów	stodoła	ul. Kopernika 8	ok. 1910r.	780 i 1042
Czarnów	dom	ul. Kopernika 10	k. XIXw.	781
Czarnów	obora	ul. Kopernika 10	ok. 1920r.	781
Czarnów	dom	ul. Kopernika 12	3 ćw. XIXw.	784
Czarnów	stodoła	ul. Kopernika 16	XIX/XXw.	789
Czarnów	obora	ul. Kopernika 17	ok. 1930r.	343
Czarnów	obora	ul. Kopernika 19	pocz. XXw.	390/2
Czarnów	obora	ul. Kopernika 22	pocz. XXw.	808
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 1	ok. 1920r.	577/2
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 2	pocz. XXw.	1015
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 3	ok. 1920r.	578
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 5	poł. XIXw.	470
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 5	k. XIXw.	470
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 5	ok. 1880r.	470
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi	k. XIXw.	470
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 7	ok. XIXw.	463/1
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 7	k. XIXw.	463/1
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 7	ok. 1870r.	463/1
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 7	ok. 1870r.	463/1
Czarnów	kuchnia letnia	ul. Królowej Jadwigi 7	k. XIXw.	469/1
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 7a	3 ćw. XIXw.	469/1
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 8	ok. 1890r.	311
Czarnów	stajnia	ul. Królowej Jadwigi 8	pocz. XXw.	312
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 9	ok. 1925r.	468/2
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 9	k. XIXw.	468/2
Czarnów	wozownia i stajnia	ul. Królowej Jadwigi 9	ok. 1925r.	468/2

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Czarnów	obora i stajnia	ul. Królowej Jadwigi 10	ok.1910r.	310/2
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 10	XIX/XXw.	310/2
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 11	pocz.XXw.	467
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 15	ok. 1920r.	465
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 16	ok.1870r.	308/1
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 16	ok.1870r.	308/1
Czarnów	chlew	ul. Królowej Jadwigi 18	k.XIXw.	307/1
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 22	ok.1920r.	306
Czarnów	stodoła	ul. Królowej Jadwigi 22	1925r.	306
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 22	1925r.	306
Czarnów	dom	ul. Królowej Jadwigi 26	ok.1920r.	303
Czarnów	obora	ul. Królowej Jadwigi 26	ok. 1920r.	303
Czarnów	dom	ul. Krótka 1	ok. 1880r.	583
Czarnów	dom	ul. Mickiewicza 3	k.XIXw.	585
Czarnów	stodoła	ul. Mickiewicza 10	pocz.XXw.	586
Czarnów	stodoła	ul. Mickiewicza 12	ok.1930r.	586
Czarnów	dom	ul. Mickiewicza 14	ok. 1910r.	586
Czarnów	dom	pl. Wolności 4	ok.1920r.	596
Czarnów	dom	pl. Wolności 6	ok.1920r.	600
Czarnów	stodoła	pl. Wolności 6	pocz.XXw.	600
Czarnów	dom	pl. Wolności 7	ok.1880r.	601
Czarnów	dom	pl. Wolności 8	ok.1830r.	479
Czarnów	dom	pl. Wolności 9	XIX/XXw.	479
Czarnów	obora	pl. Wolności 9	k.XIXw.	479
Czarnów	stodoła	pl. Wolności 10	pocz. XXw.	478/2
Czarnów	stodoła	pl. Wolności 10a	ok. 1930r.	477
Czarnów	obora	pl. Wolności 10a	ok.1920r.	477
Czarnów	dom	pl. Wolności 11	3 éw. XIXw.	476/475
Czarnów	dom	pl. Wolności 12	3 éw. XIXw.	474
Czarnów	dom	pl. Wolności 13	k.XIXw.	473
Czarnów	obora i stajnia	ul. Wolności 13	k.XIXw.	473
Czarnów	obora	pl. Wolności 13a	1923r.	473
Czarnów	dom	pl. Wolności 14	ok. 1925r.	472
Czarnów	szkoła	pl. Wolności	pocz.XXw.	
Czarnów	dom	ul. Polna 1	pocz. XXw.	783
Czarnów	stodoła	ul. Polna 1	pocz. XXw.	783
Czarnów	stodoła	ul. Polna 2	pocz. XXw.	805
Czarnów	dom	ul. Polna 4	pocz. XIXw.	804/4
Czarnów	dom	ul. Polna 5	pocz. XXw.	787
Czarnów	stodoła	ul. Polna 5	pocz. XXw.	786
Czarnów	dom	ul. Polna 7	pocz. XXw.	791
Czarnów	dom	ul. Polna 11	ok. 1930r.	796
Czarnów	stodoła	ul. Polna 11	ok. 1920r.	796
Żabice	Koś. Fil. Pw. SJ		l poł XIX w	265/1
Żabice	Dom	ul. Boh. Radzieckich 4	ok.. 1880r.	254/2
Żabice	Dom	ul. Boh. Radzieckich 8	ok.. 1880r.	265/2
Żabice	Obora	ul. Boh. Radzieckich 10	ok.. 1910r	
Żabice	Dwór	ul. Cmentarna 3	pocz. XXw.	315

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Żabice	Dom	ul. Cmentarna 3	1845r.	315
Żabice	Obora	ul. Cmentarna 3	pocz. XXw.	315
Żabice	Dom	ul. Dolna 4	k. XIXw.	312
Żabice	Stodoła	ul. Dolna 1	k. XIXw.	
Żabice	Stodoła	ul. Dolna 2	k. XIXw.	
Żabice	Dom	ul. Dolna 10	mur. Ok. 1910 r.	
Żabice	Obora	ul. Dolna 9	ok.. 1910r	325
Żabice	Chlew	ul. Dolna 11	pocz. XXw.	
Żabice	Dom	ul. Dolna 12	ok. 1930r.	320
Żabice	Chlew	ul. Górna 1	ok. 1880r.	323
Żabice	Stodoła	ul. Górna 1	ok. 1910r.	
Żabice	Stodoła	ul. Górna 2	k. XIXw.	
Żabice	Dom	ul. Kostrzyńska 2	ok. 1915r.	270
Żabice	Obora	ul. Kostrzyńska 6	ok. 1920r.	273
Żabice	Dom	ul. Kostrzyńska 7	XIX / XXw.	274/7
Żabice	Obora	ul. Kostrzyńska 7	1930r.	274/7
Żabice	Obora	ul. Kostrzyńska 8	k. XIXw.	287
Żabice	Dom	ul. Kostrzyńska 9	3 ćw XIXw.	
Żabice	Stodoła	ul. Kostrzyńska 10	ok. 1890r.	
Żabice	Obora	ul. Kostrzyńska 14	XIX / XXw.	293
Żabice	Dom	ul. Kostrzyńska 17	k. XIXw.	295
Żabice	Stodoła	ul. Kostrzyńska 17	k. XIXw.	295
Żabice	Dom	ul. Kostrzyńska 22	ok.. 1930r.	8/7
Żabice	Świetlica	ul. Kostrzyńska	ok. 1920r.	277/1
Żabice	Szkoła	ul. Kostrzyńska	ok. 1925r.	278/1
Żabice	Dom	ul. Król. Jadwigi 1	ok. 1880r.	280/2
Żabice	Dom	ul. Król. Jadwigi 2	ok.. 1880r.	209
Żabice	Obora	ul. Król. Jadwigi 2	pocz. XXw.	209
Żabice	Obora	ul. Król. Jadwigi 6	ok. 1930r.	197
Żabice	Stodoła	ul. Król. Jadwigi 7	Szachulec-drew ok.. 1920 r.	195
Żabice	Obora	ul. Król. Jadwigi 7	ok. 1920r.	195
Żabice	Stodoła	ul. Mickiewicza 3	k. XIXw.	236
Żabice	Stajnia	ul. Mickiewicza 3	ok. 1920r.	236
Żabice	Dom	ul. Mickiewicza 5	XIX / XXw.	238
Żabice	Dom	ul. Mickiewicza 6	k. XIXw.	
Żabice	Dom	ul. Mickiewicza 7	ok. 1890r.	240
Żabice	Stodoła	ul. Mickiewicza 6	k. XIXw.	
Żabice	Obora	ul. Mickiewicza 7	k. XIXw.	
Żabice	Dwór	ul. Października	poch. Z pocz. XX	
Żabice	Dom	ul. Października 3	3 ćw XIXw.	
Żabice	Dom	ul. Października 5	ok. 1920r.	2/7
Żabice	Dom	ul. Października 8	pocz. XXw.	282
Żabice	Obora	ul. Października 8	ok. 1930r.	282
Żabice	Dom	ul. Października 9	1 poł XIX w	284
Żabice	Dom	ul. Października 10	XIX / XXw.	285/1
Żabice	Obora	ul. Października 10	ok. 1910r.	285/2
Żabice	Dom	ul. Października 15	ok. 1890r.	305

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Żabice	Obora	ul. Października 15	XIX / XXw.	305
Żabice	Stodoła	ul. Października 15	pocz. XXw.	305
Żabice	Dom	ul. Października 19	pocz. XXw.	306
Żabice	Stodoła	ul. Października 19	k. XIXw.	306
Żabice	Obora	ul. Października 19	pocz. XXw.	306
Żabice	Stajnia	ul. Października 19	ok. 1905	306
Żabice	Dom	ul. Października 20	ok. 1910r.	342
Żabice	Dom	ul. Października 21	pocz. XXw.	211
Żabice	Dom	ul. Października 22	pocz. XXw.	193/2
Żabice	Dom	ul. Października 26	poł. XIXw.	346/2
Żabice	Dom	ul. Października 26	ok. 1930r.	346/5
Żabice	Stodoła	ul. Października	ok. 1910r.	
Żabice	Obora	ul. Października	ok. 1910r.	
Żabice	Obora	ul. Października	ok. 1910r.	
Żabice	Dom	ul. 1 -go Maja 1	ok. 1925r.	229/1
Żabice	Dom	ul. 1 -go Maja 2	1933r.	237
Żabice	Dom	ul. 1 -go Maja 3	ok. 1920r.	227/1
Żabice	Dom	ul. 1 -go Maja 8	ok. 1930r.	244,243
Żabice	Dom	ul. 1 -go Maja 9	ok. 1935r.	
Żabice	Poz. Cmentarza		2 poł XIXw.	308
Żabice	Fort			
Stańsk	Kościół fil. Pw Św Józefa		XIV, XVI, XIXw.	118
Stańsk	Dom	4	1925r.	
Stańsk	Obora	1	ok. 1925	
Stańsk	Obora	2	ok. 1880r.	156/1
Stańsk	Dom	3	ok. 1880r.	155/1
Stańsk	Obora	3	ok. 1890r.	155/1
Stańsk	Obora	3	ok. 1880r.	155/1
Stańsk	Dom	4	3 ćw. XIXw.	154
Stańsk	Obora	4	1905r.	154
Stańsk	Stodoła	4	3 ćw. XIXw.	154
Stańsk	Dom	5	k. XIXw.	153
Stańsk	Obora	5	k. XIXw.	153
Stańsk	Dom	6	p. XXw.	151
Stańsk	Dom	6a	p. XXw.	272/1
Stańsk	Chlew	6a	ok. 1920r.	272/1
Stańsk	Dom	7	k. XIXw.	149
Stańsk	Obora	7	p. XXw.	149
Stańsk	Obora	7	ok. 1880r.	149
Stańsk	Obora	7	k. XIXw.	149
Stańsk	Stodoła	7	k. XIXw.	149
Stańsk	Dom	8	1888r.	143/1
Stańsk	Obora	8	ok. 1890r.	143/1
Stańsk	Dom	9	ok. 1910r.	116
Stańsk	Spichlerz	9	ok. 1910r.	116
Stańsk	Obora	9	p. XXw.	116
Stańsk	Obora	9	p. XXw.	116

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Stańsk	Chlew	10	p. XXw.	
Stańsk	Dom	10	p. XXw.	121
Stańsk	Stodoła	12	ok. 1925r.	
Stańsk	Obora	11	1931r.	114
Stańsk	Stodoła	12	ok. 1925	
Stańsk	Dom	12	p. XXw.	122
Stańsk	Obora	12	ok. 1925r.	
Stańsk	Dom	13	p. XXw.	123
Stańsk	Stodoła	14	ok. 1930r.	124
Stańsk	Dom	14	1930r.	124
Stańsk	Dom	15	1930r.	125
Stańsk	Stodoła	15	ok. 1930r.	125
Stańsk	Chlew	15	ok. 1930r.	125
Stańsk	Stodoła	15	ok. 1930r.	125
Stańsk	Dom	18	ok. 1930r.	112
Stańsk	Stodoła	18	ok. 1930r.	112
Stańsk	Stodoła	18	ok. 1930r.	112
Stańsk	Dom	19	ok. 1890r.	282/5
Stańsk	Obora	19	k. XIXw.	282/5
Stańsk	Spichlerz	19a	1921r.	
Stańsk	Obora	19a	1928r.	
Stańsk	Dom	20	ok. 1905r	110
Stańsk	Stodoła	20	ok. 1905r	110
Stańsk	Dom	21	ok. 1920r.	101/2
Stańsk	Obora	21	ok. 1920r.	102
Stańsk	Dom	22	3 éw. XIXw.	
Stańsk	Obora	22	p. XXw.	
Stańsk	Dom	23	ok. 1880r.	80
Stańsk	Obora	23	ok. 1880r.	80
Stańsk	Dom	24	ok. 1910r.	79/4
Stańsk	Obora	24	1937r.	79/4
Stańsk	Stajnia	24	1937r.	79/4
Stańsk	Dom	25	ok. 1935r.	92/2
Stańsk	Dom	28	ok. 1935r.	73/1
Stańsk	Dom	29	ok. 1935r.	74
Stańsk	Dom	31	ok. 1935r.	38
Stańsk	Dom	33	ok. 1935r.	36/1, 36/2
Stańsk	Sz. Podstawowa		p. XXw.	120/3
Stańsk	Dom	21 B	mur. Ok. 1920 r.	
Spudłów	Ruiny koś. Fil.		XIV / XV , XVIII / XXw.	88
Spudłów	Dom	4	ok. 1880r.	101
Spudłów	Obora	4	k. XIX w.	101
Spudłów	Obora	5	2 éw. XIXw.	104/2
Spudłów	Dom	8	poł. XIXw.	105
Spudłów	Obora	8	pocz. XXw	105
Spudłów	Stodoła	8	pocz. XXw	105

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Spudłów	Stodoła	40	ok. 1930r.	67/4
Spudłów	Dom	38	1936r.	68
Spudłów	Dom	34	pocz. XXw	
Spudłów	Dom	33	ok. 1890r.	72/7
Spudłów	Obora	32	3 ćw XIXw.	
Spudłów	Dom	32	3 ćw XIXw.	
Spudłów	Dom	31	k. XIX w.	204/6
Spudłów	Ruiny koś. Fil.		XIV / XV , XVIII / XXw.	88
Spudłów	Dom	4	ok. 1880r.	101
Spudłów	Obora	4	k. XIX w.	101
Spudłów	Obora	5	2 ćw. XIXw.	104/2
Spudłów	Dom	8	poł. XIXw.	105
Spudłów	Obora	8	pocz. XXw	105
Spudłów	Stodoła	8	pocz. XXw	105
Spudłów	Stodoła	40	ok. 1930r.	67/4
Spudłów	Dom	38	1936r.	68
Spudłów	Dom	34	pocz. XXw	
Spudłów	Dom	33	ok. 1890r.	72/7
Spudłów	Obora	32	3 ćw XIXw.	
Spudłów	Dom	32	3 ćw XIXw.	
Spudłów	Dom	31	k. XIX w.	204/6
Pamięcin	Kościół fil. Pw. WNMP		XVIIIw.	146
Pamięcin	Dwór PGR		poł. XIXw.	145/12
Pamięcin	Szkoła	29	ok. 1930r.	45/1
Pamięcin	Sklep GS		pocz. XXw.	138/1
Pamięcin	Dom	39	poł. XIXw.	117/4
Pamięcin	Dom	45	2 poł. XIXw.	126 , 128
Pamięcin	Dom	1	ok. 1930r.	166/2
Pamięcin	Obora	2	ok. 1910r.	107/2
Pamięcin	Dom	2	ok. 1910r.	107/2
Pamięcin	Dom	4	ok. 1880r.	96
Pamięcin	Obora	4	ok. 1880r.	96
Pamięcin	Dom	5	k. XIXw.	164
Pamięcin	Obora	6	ok. 1890r.	95/1
Pamięcin	Dom	8	ok. 1910r.	93/1
Pamięcin	Obora	11	1880r.	87/1
Pamięcin	Obora	12	k. XIXw.	86, 85
Pamięcin	Dom	12	k. XIXw.	86, 85
Pamięcin	Obora	40	k. XIXw.	117/7, 118
Pamięcin	Obora	40	ok. 1935r.	117/7, 118
Pamięcin	Spichlerz	43	k. XIXw.	124
Pamięcin	Obora	43	k. XIXw.	124
Pamięcin	Dom	43	k. XIXw.	124
Pamięcin	Obora	43	k. XIXw.	124
Pamięcin	Stodoła	43	ok. 1930r.	124

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Pamięcin	Dom	44	pocz. XXw.	124/4
Pamięcin	Obora	45	ok. 1925r.	126
Pamięcin	Obora	46	ok. 1880r.	129
Pamięcin	Dom	47	ok. 1880r.	132
Pamięcin	Stodoła	46	1928r.	129
Pamięcin	Obora	48	k. XIXw.	160
Pamięcin	Stodoła	48	1928r.	160
Pamięcin	Dom	49	ok. 1929r.	156/18
Pamięcin	Dom	54	ok. poł. XIXw.	259
Pamięcin	Spichlerz		1929r.	83
Pamięcin	Dom	14	pol. XiXw.	83
Pamięcin	Stajnia	19	k. XIXw.	49
Pamięcin	Dom	19	ok. 1880r.	50
Pamięcin	Dom	21	k. XIXw.	53
Pamięcin	Stajnia	28	pocz. XXw.	52
Pamięcin	Obora	31	1926r.	43/2
Pamięcin	Stajnia	32	ok. 1925r.	42/1
Pamięcin	Stodoła	33	1923r.	41/1
Pamięcin	Dom	34	ok. 1930r.	144/4, 111
Pamięcin	Dom	37	ok. 1880r.	115/11
Pamięcin	Obora	37	ok. 1870r.	115/10
Pamięcin	Obora	37	ok. 1890r.	115/10
Owczary	Dwór		ok. XIXw.	635/43
Owczary	Gołębnik, chlewik, w zab. Dwor.		pocz. XXw.	635/43
Owczary	Dom nr 5		ok. 1880r.	631/29, 631/30
Owczary	Wozownia nr 5		ok. 1880r.	631/29, 631/30
Owczary	Obora nr 7		ok. 1880r.	631/34
Owczary	Obora nr 8		ok. 1880r.	631/36, 631/37
Owczary	Dom nr 9		pocz. XXw.	631/38
Owczary	Dom nr 11		ok. 1930r.	631/14
Owczary	Obora		ok. 1880r.	631/80
Owczary	Chlew d. folwarku		k. XIXw.	
Owczary	Obora d. folwarku		k. XIXw.	631/10
Owczary	Obora		ok. 1880r.	635/24
Owczary	Poz. Pol. Po I W.Ś.		ok. 1920r.	635/32
Owczary	Murawy kserotermiczne			635/5
Laski Lubuskie	Kościół paraf. Pw. Narodzenia NMP, murowany		XVI w.	83
Laski Lubuskie	dom murowany	4	ok. 1880r.	91/4
Laski Lubuskie	obora murowana	4	ok. 1880r.	91/4
Laski	obora murowana I	6	1873r.	90/3

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Lubuskie				
Laski Lubuskie	dom murowany	14	ok.1880r.	79
Laski Lubuskie	dom murowany	34	XIX w. 3 ćw.	51/5
Laski Lubuskie	dom murowany	37	ok. 1880r.	55/2
Laski Lubuskie	dom szachulcowy	39	XIX w.	56/2
Laski Lubuskie	dom murowany	41	XX w. pocz.	62
Laski Lubuskie	dom murowany	42	XIX w. poł.	59/2
Laski Lubuskie	pomnik poległych w I wojnie światowej		1930 ok.	83
Laski Lubuskie	ogrodzenie zespołu cmentarza		XX w.pocz.	83
Radówek	Koś. Fil. Pw. MBR		XV / XVIIIw.	51
Radówek	Młyn	1	pocz. XXw.	200/3 lub 200/4
Radówek	Dom	3	ok. 1925	31
Radówek	Obora	3	ok. 1925	31
Radówek	Dom	4	poł. XIXw.	32/1
Radówek	Obora	4	ok. 1890r.	32/1
Radówek	Stodoła i chlew	4	p. XXw.	32/1
Radówek	Obora	5	ok. 1880r.	34
Radówek	Stodoła	5	ok. 1935r.	35
Radówek	Stodoła	5	ok. 1935r.	35
Radówek	Dom	7	2 ćw. XIXw.	36
Radówek	Obora	8	ok. 1880r.	
Radówek	Dom	9	ok. 1880r.	38
Radówek	Obora	10a	k. XIXw	39
Radówek	Obora	10	k. XIXw	39
Radówek	Dom	10	k. XIXw	39
Radówek	Dom	11	ok. 1880r.	40
Radówek	Stodoła	11a	ok. 1880r.	40
Radówek	Obora	11	ok. 1880r.	40
Radówek	Obora	11a	ok. 1880r.	40
Radówek	Dom	12	ok. 1870r.	142
Radówek	Obora	12	ok. 1870r.	142
Radówek	Dom	15	3 ćw. XIXw.	143
Radówek	Obora	16	ok. 1890r.	147
Radówek	Dom	17	XIX / XX	155
Radówek	Obora	18	ok. 1905r.	154/1
Radówek	Stodoła	18	ok. 1905r.	154/1
Radówek	Dom	22	ok. 1910r.	61
Radówek	Dom	23	ok. 1880r.	66
Radówek	Stodoła	28	p. XXw.	65/2
Radówek	Obora	28	p. XXw.	65/3
Radówek	Dom	29	ok. 1880r.	48

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Radówek	Obora	30	ok. 1880r.	64
Radówek	Dom	36	ok. 1925r.	61/1
Radówek	Stodoła	40	ok. 1930r.	57
Radówek	Obora	40	ok. 1930r.	57
Radówek	Dom	41	ok. 1925r.	43
Radówek	S. Podstawowa		k. XIXw	52/3
Radówek	Pomnik Pol. W I W.Ś		ok. 1920r.	

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków gminy Górzycy. (UWAGA! WYKAZ TYLKO DLA WIEDZY WŁADZ GMINY)

Wykaz zabytkowych układów ruralistycznych zlokalizowanych na terenie Gminy Górzycy

Czarnów	wieś, od 1354 r. własność rodu von Uchtenhagenów ze Słońska, od 1410r. własność biskupstwa w Lubuszu, po 1590 r. włączona do domeny państwowej w Pamięcinie, wielodrożnica	średniowiecze, wz. 1354 r.	układ ruralistyczny
Laski Lubuskie	wieś, dobra biskupstwa lubuskiego, po sekularyzacji w domenie państwowej w Pamięcinie, od 1844 r. własność dworu królewskiego, owalnica	średniowiecze, wz. 1317 r.	układ ruralistyczny
Owczary	wieś rybacka, wczesnośredniowieczne grodzisko obronne, 1317 r. własność biskupstwa lubuskiego, od XVI w. włączona do domeny w Lubuszu, w 1802-1810 do domeny w Pamięcinie, majątek folwarczny z 2 po. XIX w. i ruiny dworu XIX w., ulicówka	średniowiecze, wz. 1307 r.	układ ruralistyczny
Pamięcin	wieś, własność kapituły lubuskiej, w 1563 r. własność margrabiów brandenburskich, domena królewska, wielodrożnica	średniowiecze, wz. 1367 r.	układ ruralistyczny
Radówek	wieś, własność biskupstwa lubuskiego, po sekularyzacji posiadłość rycerska domeny państwowej w Pamięcinie, owalnica	średniowiecze, wz. 1317 r.	układ ruralistyczny
Spudłów	wieś parafialna w diecezji lubuskiej w XIV w., później państwowa, w poł. XIII w. na terenie Ziemi Lubuskiej, w 1590 r. po sekularyzacji w domenie państwowej w Lubuszu	średniowiecze, wz. 1317 r.	układ ruralistyczny
Stańsk	wieś, własność biskupstwa lubuskiego w Lubuszu, ok. 1560 r.	średniowiecze, wz. 1317 r.	układ ruralistyczny

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

	własność rodu rycerskiego, po 1590 r. włączona do domeny państwowej w Pamięcinie, 1844 r. majątek książąt pruskich, owalnica		
Żabczyn	wieś	średniowiecze	układ ruralistyczny
Żabice	wieś, własność biskupstwa w Lubuszu, po 1590 r. włączona do domeny państwowej w Pamięcinie, owalnica	średniowiecze, wz. 1317 r.	układ ruralistyczny

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Załącznik nr 2 - Plan robót remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych

Miejscowość	Zabytek nieruchomy / Stanowisko archeologiczne	Zakres prac	Termin realizacji	Przeznaczone środki finansowe w zł
Górzycza	Stanowisko archeologiczne nr 2, 3, 20	badania wykopaliskowe	2016-2019	45000,00
Górzycza	Kościół pw. Matki Łaski Bożej	remont wieży	2016-2019	10000,00
Stańsk	Kościół pw. św. Józefa Robotnika	likwidacja opaski cementowej wokół kościółka, usunięcie drewnianej boazerii w nawie kościoła	2019-2019	10000,00
Żabice	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	malowanie elewacji kościółka	2016-2018	5000,00
Radówek	Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej	dokumentacja prac remontowych oraz remont dachu na kościółce	2016-2018	10000,00

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Załącznik nr 3 - Wniosek o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru

I. PODSTAWOWE INFORMACJE O ZABYTKU I WNIOSKODAWCY

A. DANE O ZABYTKU:

1. NAZWA ZABYTKU

.....
.....
.....

nr w rejestrze

2. DOKŁADNY ADRES ZABYTKU LUB MIEJSCE JEGO PRZECHOWYWANIA

.....
.....
.....

3. UZASADNIENIE istotnego znaczenia historycznego, artystycznego lub naukowego zabytku dla regionu.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

B.WNIOSKODAWCA

1. IMIĘ I NAZWISKO/NAZWA

.....
.....

2. ADRES/SIEDZIBA/GMINA/POWIAT

.....
.....

3. NR NIP:

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

4. OSOBY UPOWANIONE DO REPREZENTOWANIA WNIOSKODAWCY (zgodnie z danymi rejestrowymi)

5. BANK (nazwa, adres) i NR KONTA WNIOSKODAWCY

C. TYTUŁ DO WŁADANIA ZABYTKIEM:

(własność, użytkowanie wieczyste, dzierżawa, inne)

Dla nieruchomości prowadzona jest przez Sąd Rejonowy.....
księga wieczysta nr

D. UZYSKANE POZWOLENIA

1. Pozwolenie na przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wydane przez:

z dnia:

nr zezwolenia:

2. Pozwolenie na budowę:

wydane przez:

z dnia:

nr zezwolenia:

3. Zgłoszenie robót budowlanych do

z dnia:

Zgłoszony/niezgłoszony przez organ sprzeciw: decyzja nr.....

z dnia.....

II. SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE O PRACACH LUB ROBOTACH

A. ZAKRES RZECZOWY PRAC LUB ROBÓT I ICH CHARAKTERYSTYKA

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

B. UZASADNIENIE CELOWOŚCI PRAC LUB ROBÓT

C. TERMIN REALIZACJI (planowany termin rozpoczęcia i zakończenia prac)

D. PRZEWIDYWANE KOSZTY REALIZACJI PRAC LUB ROBÓT ORAZ ŹRÓDŁA ICH FINANSOWANIA

Przewidywane koszty realizacji prac lub robót oraz źródła ich sfinansowania

Zakres rzeczowy

Termin prowadzenia prac.....

Udział w całości kosztów ogółem (w %).....

Kwota wnioskowanego dofinansowania

Finansowe środki własne wnioskodawcy

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

Udział środków pozyskanych z:

budżetu państwa
wojewódzkiego konserwatora zabytków.....
budżetów jednostek samorządu terytorialnego
innych źródeł (należy wskazać)
.....

III. INFORMACJE DODATKOWE DOTYCZĄCE WNIOSKODAWCY

Wykaz wykonanych przez wnioskodawcę w ostatnich 3 latach prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym/ruchomym, wpisanym do rejestru zabytków, z podaniem wysokości wydatków poniesionych na ich przeprowadzenie, w tym sfinansowanych ze środków publicznych.

Rok

Zakres wykonanych prac.....
.....
.....
.....

Poniesione wydatki.....

Dotacje ze środków publicznych (wysokość, źródło i przeznaczenie)
.....

IV. WYKAZ DOKUMENTÓW WYMAGANYCH PRZY SKŁADANIU WNIOSKU

- 1) Potwierdzona za zgodność z oryginałem kserokopia decyzji o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty.*
- 2) Dokument potwierdzający tytuł władania zabytkiem (np. aktualny wypis z rejestru gruntów lub aktualny odpis z księgi wieczystej, akt notarialny).*
- 3) Decyzja właściwego organu ochrony zabytków zezwalająca na przeprowadzenie robót.*
- 4) Pozwolenie na budowę, jeśli planowane roboty wymagają, w myśl obowiązującego stanu prawnego, uzyskania takiego pozwolenia ewentualnie zgłoszenie robót budowlanych i informacja o zgłoszonym/niezgłoszonym przez organ sprzeciwie.*
- 5) Fotograficzna dokumentacja zabytku.*
- 6) Informacja o wnioskach o udzielenie dotacji skierowanych do innych organów.*
- 7) Informacja o zgodności z lokalnym i wojewódzkim programem opieki nad zabytkami.*

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

8) Oświadczenie wnioskodawcy o niezaleganiu z płatnościami na rzecz podmiotów publiczno-prawnych.

V. PODPISY

W przypadku otrzymania dotacji zobowiązuje się do wydatkowania przyznanych środków na realizację wskazanego zadania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2013r., poz. 907 ze zm.), ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2013r., poz. 885 ze zm.).

Oświadczam/my, że:

Wszystkie podane we wniosku informacje są zgodne z aktualnym stanem prawnym i faktycznym.

Miejscowość, data.....

podpis/y, pieczęć

.....

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

SPRAWOZDANIE

***z wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku
wpisanym do rejestru zabytków, na które została udzielona dotacja***

*Niniejszym przedstawiam sprawozdanie merytoryczne i finansowe z wykonania prac przy
obiekcie zabytkowym objętych umową nr.....*

*1. Sprawozdanie merytoryczne (zwięzły opis wykonanych prac z podaniem zakresu realizacji
poszczególnych etapów/zadań)*

2. Sprawozdanie finansowe.

A. Zestawienie kosztów

Całkowity koszt wykonanych prac zł (brutto)

W tym koszty pokryte ze środków własnych

Koszty pokryte z dotacji gminy zł (brutto)

W tym koszty pokryte ze środków pochodzących z innych źródeł (wskazać źródła)

B. Zestawienie faktur

Lp. Wystawca dokumentu księgowego Nr

- 1.*
- 2.*
- 3.*
- 4.*
- 5.*
- 6.*

Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2016-2019

3. Wymagane załączniki do sprawozdania z wykorzystania środków na prace przy obiekcie zabytkowym

- 1. Obmiar przeprowadzonych prac i robót potwierdzony przez odpowiednie służby.*
- 2. Protokół odbioru przez właściwe służby konserwatorskie i budowlane (jeśli dotyczy) przeprowadzonych prac i robót.*
- 3. Kserokopie faktur lub rachunków ze wskazaniem numeru księgowego, nazwy wydatku oraz jego kwoty wraz z opisem określającym wysokości środków lub dotacji finansujących dany rachunek lub fakturę i potwierdzenie zapłaty – wyciąg bankowy.*
- 4. Protokół z wyboru wykonawcy sporządzony zgodnie z wymogami ustawy – Prawo zamówień publicznych.*
- 5. Oświadczenie o zgodności dołączonych danych ze stanem faktycznym wraz z pouczeniem o odpowiedzialności z art. 233 kodeksu karnego.*
- 6. Fotograficzna dokumentacja zabytku po zakończeniu prac.*

Miejscowość , data.....

podpis/y, pieczęć

.....